

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Dějiny českého vysokého školství v letech 1945-1989
s důrazem na výuku marxismu-leninismu, příklad Univerzity
Palackého v Olomouci.**

Jan Gazdík

Olomouc 2024

vedoucí práce: Mgr. Monika Suková

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedené literatury,
pramenných materiálů a internetových zdrojů.

V Olomouci dne

.....

Jan Gazdík

Poděkování

Mé poděkování patří paní Mgr. Monice Sukové za pomoc při výběru tématu, skvělý přístup a odborné vedení. Dále chci poděkovat mé rodině za podporu při studiu a speciálně mé přítelkyni za trpělivost.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jan Gazdík
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Monika Suková
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Dějiny českého vysokého školství v letech 1945-1989 s důrazem na výuku marxismu-leninismu, příklad Univerzity Palackého v Olomouci.
Název práce v angličtině:	History of Czech higher education in the years 1945-1989 with emphasis on the teaching of Marxism-Leninism, the example of Palacký University in Olomouc.
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá obnovou univerzit po druhé světové válce. Především klade důraz na objasnění výuky ideologických předmětů, které popisuje na příkladu Univerzity Palackého v Olomouci.
Klíčová slova:	Univerzita Palackého, Marxismus-leninismus, ideologické předměty, komunismus
Anotace práce v angličtině:	The bachelor thesis deals with the reconstruction of universities after the Second World War. It emphasizes the clarification of the teaching of ideological subjects, which it describes using the example of Palacký University in Olomouc.
Klíčová slova v angličtině:	Palacký University, Marxism-Leninism, ideological subjects, communism
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	53 stran
Jazyk práce:	Čeština

Obsah

Úvod	7
1 Vysoké školy v Československu před rokem 1945	9
1.1 Vysoké školy po první světové válce	9
1.2 Situace před 17. listopadem 1939	10
1.3 17. listopad 1939 a uzavření českých vysokých škol	11
2 Poválečná obnova vysokých škol	13
2.1 Poválečná očista	14
2.2 Cesta k únorovému převratu	16
2.3 Únor 1948	18
2.4 Pounorová situace na vysokých školách	19
2.4.1 Situace na UP	21
3 Vysokoškolský zákon z roku 1950	23
4 Univerzita Palackého v Olomouci a její obnovení	26
4.1 Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta UP	29
4.2 Přijímání studentů	30
4.2.1 Absolventi dělnických kurzů.....	32
4.3 Zakládání kateder marxismu-leninismu	32
4.4 Pedagogická fakulta	34
5 Předměty marxisticko-leninského základu na UP	37
5.1 Základy marxismu-leninismu	38
5.2 Dějiny KSSS	40
5.3 Vědecký komunismus	41
5.4 Politická ekonomie	42

5.5	Marxisticko-leninská filozofie	43
5.6	Vědecký ateismus.....	44
6	Výuka ideologických předmětů po normalizaci	46
	Závěr.....	48
	Seznam použitých zdrojů.....	49

Úvod

Práce se především zaměřuje na výuku ideologických předmětů v kontextu marxismu-leninismu, které hrály důležitou roli v ovlivňování myšlení studentů. Univerzity totiž nesloužily pouze jako vzdělávací instituce, fungovaly také jako platformy pro formování politických a ideologických myšlenek. Hlavním cílem práce tedy je ukázat vývoj vysokého školství v českých zemích na příkladu Univerzity Palackého v Olomouci od rozpadu Rakouska-Uherska až po rok 1989 s důrazem na výuku předmětů zatížených ideologií marxismu-leninismu. Blíže se práce zaměřuje i na rok 1948, který znamenal velký přelom i pro vysoké školy, které začaly být ovlivňovány komunistickou stranou. Docházelo tak k potlačování akademických svobod. Práce klade důraz především na výuku marxisticko-leninských předmětů, které se vyučovaly ve společném základu. Předměty společného základu si popíšeme a na příkladu Univerzity Palackého si poté ukážeme, jak se proměňovala jejich výuka v průběhu doby. Ukážeme si rozdíly v důrazu na marxisticko-leninské předměty v průběhu sledovaného období 1948-1989.

V začátku práce uvádíme historický kontext univerzit před rokem 1945. Stručně popisujeme situaci na vysokých školách po první válce a následně se zaměřujeme na funkci univerzit během nacistické okupace. Stěžejní částí práce je druhá kapitola, ve které rozebíráme poválečnou obnovu terciálního vzdělávání. Blíže si charakterizujeme rok 1948, kdy došlo ke komunistickému převratu, což znamenalo pro školství velkou věc. Popisujeme si, jak komunisté postupovali při snaze získat univerzity pod svoji absolutní moc. Dále definujeme vysokoškolský zákon z roku 1950 a co konkrétně znamenal pro české vysoké školství. Poté se dostáváme konkrétněji k Univerzitě Palackého v Olomouci, na jejímž příkladu si ukazujeme postup komunistů v represích vůči teologickým fakultám. Díky seznamům přednášek UP detailněji prozkoumáme výuku ideologických předmětů na vysokých školách a stručně si nastíníme, jak jejich výuka probíhala.

Přínosem práce je především vhled do struktury ideologických předmětů. Kdy práce popisuje, čím se jednotlivé ideologické předměty zabývaly, a jak měly ovlivnit myšlení vysokoškolského studenta.

Literatura, která se zabývá obnovou univerzit po válce a jejich funkci během komunistické totalitní moci není příliš pestrá. Stěžejní pro vypracování práce byly především monografie Pavla Urbáška a Jiřího Pulce. Naprosto nenahraditelný zdroj poté představují seznamy přednášek z archivu Univerzity Palackého v Olomouci. Díky kterým se můžeme

detailněji podívat na výuku marxismu-leninismu. Seznamy přednášek tak tvoří v práci hlavní pramennou základnu.

Co se týče metodologie práce, postupujeme při sepisování práce následovně. Především v úvodních kapitolách používáme progresivní metodu (Zounek, Šimáně, 2014, s. 52), kdy postupujeme chronologicky. Prvotně se zabýváme situací vysokých škol po rozpadu Rakouska-Uherska, navazujeme na příčiny, které vedly k uzavření VŠ během nacistické okupace a dostáváme se postupně k poválečné obnově terciálního vzdělávání. V práci uplatňujeme metodu kompilace a rešerše (Suková, 2023, s. 147-171). Především využíváme kvalitativní kompilaci (Novotná, 2019, s. 260). Systematicky shrnujeme dostupná fakta a za pomoci rešerší literatury je dáváme do souvislostí. Důležitou metodou pro zpracování práce je také zakotvená teorie (Novotná, 2019, s. 272). Zakotvenou teorii využíváme primárně u empirického výzkumu ideologických předmětů, který čerpá z primárních archivních dat. Následně je porovnáváme v otázce vztahu doby a její závislosti na tvrdší důraz na tyto marxisticko-leninské předměty. Metodou komparace (Zounek, Šimáně, 2014, s. 55-56) poté zjišťujeme lehké odlišnosti ve výuce marxisticko-leninského základu mezi jednotlivými studijními obory. U případu studentky Evy Novotné používáme specifickou metodu případové studie (Hendl, 1999, s. 50). V tomto případě ukazujeme možný postup komunistické strany vůči nepohodlným studentům.

1 Vysoké školy v Československu před rokem 1945

1.1 Vysoké školy po první světové válce

Po první světové válce a zániku Rakouska-Uherska vznikl samostatný Československý stát. Ten zdědil část vysokých škol právě po rozpadlé monarchii, konkrétně to bylo osm škol, z nichž nejvýznamnější byly česká a německá univerzita v Praze, či česká a německá technika v Praze a Brně (Urbášek, 2008, s. 13.). Nově vzniklý stát nepřevzal jen vysoké školy ve smyslu institucí. Převzal i velký soubor právních předpisů, které se týkaly vysokých škol. Velkým problémem bylo, že na 20. století byly předpisy zastaralé. Velká část z nich totiž vešla v platnost již v polovině 19. století. Velká reforma byla připravena roku 1950, připravili ji komunisté po svém převratu a zisku moci v Československu.

Rokem 1919 se síť československých vysokých škol rozrůstala. důležité bylo i založení Univerzity Komenského v Bratislavě. Další výstavba vysokých škol na Slovensku byla značně podceněna a centrem vysokých škol v Československu se stala hlavně Praha a Brno. V Brně například vznikla Vysoká škola veterinární, v Praze zase obchodní škola nebo Akademie výtvarných umění. Vysoké školy, jak popisuje Urbášek (2008, s. 13-14), fungovaly na tzv. humboldtovské univerzitní koncepci. To znamenalo, že studium na vysoké škole preferovalo především kulturně vzdělanostní funkci před funkcí kvalifikační. Tato koncepce kladla také důraz na velkou autonomii vysokých škol. Humboldtova koncepce souvisela i s nárůstem profesorských a docentských titulů.

Zvláštní osudy postihovaly v průběhu vývoje vysokých škol pedagogické fakulty. Důležitou roli při jejich vzniku sehrál první sjezd československého učitelstva, který se uskutečnil roku 1920 v Praze. Hned na počátku sjezdu vznesli Obst a Keprt návrh na vytvoření pedagogických fakult, které se měly ustanovit při univerzitách. Fakulty měly být rovnocenné ve všech ohledech s ostatními univerzitními fakultami, měly mít svůj profesorský sbor, děkana atd. (Veselá, 1988, s. 110). Tyto snahy však nevedly k úspěchu, proto zareagovala Česká obec učitelská a založila v říjnu 1921 tzv. Školu vysokých studií pedagogických. Ta fungovala na klasickém způsobu přednášek a seminářů, jak uvádí Veselá (1988, s. 111-114). Ministerstvo školství předložilo několik návrhů na vznik řádného vysokoškolského vzdělání pro učitele, žádné však neuskutečnilo. Proto začaly vznikat Pedagogické akademie, které fungovaly na bázi jednorozhodního studia. Právě akademie byly jakýsi kompromis a přechodné řešení před vznikem fakult. Ovšem ministerstvo samotné pedagogické fakulty zřídit nestihlo, vzhledem k okupaci

ČSR nacistickým Německem. Typické pedagogické fakulty tedy vznikly až po druhé světové válce.

1.2 Situace před 17. listopadem 1939

Předehtou před uzavřením vysokých škol byl odpor českého obyvatelstva vůči silné germanizaci. O akcích proti germanizaci informovala i SD. Pravděpodobně nejvýznamnější akcí byl bojkot veřejné dopravy, který se uskutečnil na první výročí podepsání mnichovské dohody. Tato silná česká propaganda rezonovala celou Prahou, prakticky nebyl nikdo, kdo by o akci nevěděl, do bojkotu se zapojili i průvodčí. Po Praze se šířily letáky, na kterých stálo: „*Nejezdí tramvají, budou jezdit jen Němci.*“ (Kropáč, Louda, 1945, s. 29). 30. září 1939 tedy jezdily tramvaje téměř prázdné, docházelo ke strhávání dvojjazyčných označení. Právě tímto dnem začaly sílit protigermanizační nálady nejen v Praze, ale i v Brně či další větších městech. Všechny tyto protesty směřovaly k 28. říjnu, svátku založení československého státu. Tento svátek byl sice protektorátní vládou 18. září 1939 zrušen, ovšem české obyvatelstvo v něm vidělo možnost postavit se proti okupační moci. K akci vyzýval jak národní odboj, tak ilegální KSČ (Kropáč, Louda, 1945, s. 29).

Již časně ráno 28. října bylo možné vidět v Praze chodce s českou trikolorou na klopě, studenti trikoloru prodávali nebo rozdávali na ulicích. Během svátečního rána nedocházelo v továrnách nebo školách k velkým stávkám. Jak uvádí Louda (1945, s. 36.), jen na některých malých stavbách dělníci nenastoupili do práce, nebo odmítali pracovat. Na vysokých školách poté byly na čas přerušeny přednášky. Situace se ovšem začala postupně vyhrcovat hlavně na ulicích, kdy docházelo k drobným šarvátkám mezi českým a německým obyvatelstvem. Němci strhávali Čechům trikolory z klop a šatů. Odpoledne potom došlo k menšímu nepokoji před budovou státní tajné policie v Bredovské ulici, kdy část demonstrantů byla zatčena. Největší masa demonstrantů se okolo druhé hodiny odpolední dostala na Václavské náměstí. Je nutno říci, že K.H. Frank ani celé gestapo nečekalo takovou masovou demonstraci. Jak postupem času sílilo napětí, gestapo ani policie, jak česká a německá, nevěděli, jak na situaci reagovat. Frank dal zhruba okolo šesté hodiny večer pokyn k vyklizení Václavského náměstí, nato začala česká policie vytlačovat demonstranty na křižovatku ulic Žitná a Mezibranská. Zde, jak uvádí Turková (2011, s. 34), padly výstřely, které usmrtily Václava Sedláčka. Louda (1945, s. 39.) nás informuje, že výstřely padly už dříve během odpoledne. S největší pravděpodobností to byly výstřely varovné, neboť, jak zmiňujeme, gestapo nemělo situaci pod kontrolou. Na Žitné už šlo téměř jistě o vraždu jak Václava Sedláčka, tak i Jana Opletala. Právě Opletalův osud

hraje v historii důležitou roli. Někteří historici uvádí, že střela byla zbloudilá, ovšem podle pozdějšího profesora MUDr. Václava Pačese Opletala zasáhl projektil zblízka (Turková, 2011, s. 34). Právě pohřeb Jana Opletala byl jedním z důvodů uzavření vysokých škol. Opletal zemřel 11. listopadu 1939, údajně měl strach z gestapa a bál se, že jej otráví. Jeho obavy vedly k tomu, že odmítal jíst, což jeho zdravotnímu stavu nijak nepomohlo (Leikert, 1989). V Praze byl pohřeb naplánován na 15. listopad, o den později mělo být Janovo tělo převezeno na rodnou Hanou do Lhoty u Nákla. V Praze byla naplánována trasa průvodu, kterou ovšem Frank nechal zkrátit, navíc zakázal Nezvalovu báseň (Turková, 2011, s. 36). Když ovšem průvod dorazil na Albertov, kde byla rakev s tělem Opletala vložena do pohřebního vozu, ulicemi se rozeznělo Kde domov můj (Leikert, 1989, s. 140). Události nabraly rychlý spád. Ulicemi zněla protiněmecká hesla, policie začala zasahovat. Studenty, kteří se schovali na akademické půdě, nemilosrdně tahala z budov. Bylo by naivní si myslet, že zrovna gestapo by akceptovalo starý zákon o ochraně studentů na akademické půdě.

Situace se začala vymykat kontrole a docházelo ke střetům mezi studenty a policií, jak na ulici, tak v budovách univerzity. Leikert (1989, s. 143) popisuje, že situaci vyhrotil i samotný Karl Hermann Frank, ten měl nabádat svého řidiče Antona Uhla k provokaci. Uhl začal studenty provokovat a jeden z nich ho měl udeřit. Frank tohoto incidentu využil a Hitlerovi to prezentoval jako špatné zacházení s Němci v protektorátu.

1.3 17. listopad 1939 a uzavření českých vysokých škol

Frank a jeho řidič přijeli 16. listopadu na jednání do Berlína, zde byl přítomen Hitler, Bormann nebo Himmler. „Obžalované“ reprezentoval František Chvalkovský, který byl přítomen jen na polovině jednání. Jednání dopadlo jednoznačně, Hitler požadoval zatčení vůdců demonstrací. Varoval Chvalkovského, že pokud by se situace opakovala, dojde k potlačení nepokojů zdrcující silou. Následně prohlásil: „*Jděte nyní domů a informujte o tom Vaši vládu!*“ (Pasák, 1997, s. 85.). Tohle byl značný problém, jelikož Chvalkovský před akcí, kterou nacisté chystali, nedokázal včas informovat.

Situace nabrala rychlý spád, již téhož večera se chystala akce proti vysokoškolským studentům. Hitler požadoval uzavření vysokých škol na tři roky, víme, že uzavření potrvá do konce války. Budovy škol se navíc staly na požadavek Hitlera kasárnami pro jednotky SS (Kropáč, Louda, 1945, s. 105). Akce proběhla v Praze, Brně a Příbrami. Byla nelítostná a prvotní zmínky o zatčení studentských představitelů se okamžitě jeví jako nesmysl. Akce byla posvěcena ze všech vysokých míst, od Hitlera přes Neuratha, Himmlera až po Stahleckera,

který jako velitel gestapa a SD v protektorátu akci vedl společně s Geschkem (velitel pražského gestapa). Nacisté včasné zrána vtrhli do budov studentských kolejí. Měli za úkol akci provést co nejrychleji a nejefektivněji, za použití co největší síly, pokud byla potřeba. Akce proběhla rychle a razantně, v Praze od 3:30 do 7:45, v Brně a Příbrami to bylo podobné, zde ale prohledávání objektů proběhlo i odpoledne. Přepadeny byly například koleje v Dejvicích, Letné nebo Hradčanech. Přepadové oddíly SS a pražského gestapa vtrhly do budov, často byla slyšet střelba, studenti byli taháni ven z postelí, zatýkáni ve spodním prádle, pyžamech a bačkorách (Pasák, 1997, s. 97). Se studenty bylo hrubě zacházeno, byli bití, často i pažbou pistolí. Gestapáci je naháněli do nákladních automobilů, popřípadě do autobusů, které směřovaly směr Ruzyně, kde proběhly popravy devíti studentských funkcionářů bez jakéhokoliv soudu (Kropáč, Louda, 1945, s. 86). Pravděpodobně se část z devíti studentských funkcionářů demonstrací vůbec nezúčastnila.

Studenty uvězněné v ruzyňských kasárnách čekal transport do Sachsenhausenu. K jejich vlaku se na nádraží v Bubnech připojil osobní vlak z Brna, který vezl brněnské studenty. Jejich osud se zde spojil. Pasák a Drápala (1995, s. 496) uvádí, že do koncentračního tábora Sachsenhausen bylo deportováno asi 1095 studentů.

Současně s těmito událostmi byly skupinami SS obsazovány fakulty českých vysokých škol, docházelo tak k potlačení symbolu české inteligence. Budovy byly často poškozovány a stávaly se z nich kasárna pro místní jednotky SS.

2 Poválečná obnova vysokých škol

České vysoké školství utrpělo v listopadu 1939 obrovskou ránu. Veškeré snahy o terciální vzdělání byly německou okupační mocí potlačeny. Nejvyššího vzdělávání se dostávalo jen německým studentům, popřípadě českým studentům, kteří byli označeni za poněmčení schopné. Osud českých vysokých škol byl tedy plně závislý na výsledku druhé světové války.

Již na počátku roku 1945 se začaly tvořit studentské skupiny¹, které plánovaly znovuobnovení vyučování po skončení války. Dle Connellyho (2008) se jednalo především o studenty, kteří smýšleli politicky levicově a měli se zapojit i do květnového pražského povstání. Celkově se obnovy českého terciálního vzdělávání chopily hlavně Národní výbory, jedním z nejlepších příkladů je Brno. Zde byl založen Národní výbor pro Velké Brno, ten měl za úkol se postarat o obnovu vysokých škol. Již 30. dubna 1945 dostali za úkol rektori a děkani, kteří byli zvoleni před uzavřením VŠ nacisty, zajistit a zabezpečit majetek škol a postarat se o přípravu jejich obnovy. Situace nabrala rychlý spád, touha po vzdělání byla totiž obrovská, proto již 8. května 1945 proklamoval Zemský národní výbor v Brně znovuotevření vysokých škol. Německé vysoké školy se rušily a jejich budovy získávaly české školy. Dobrým příkladem byla německá vysoká škola technická, jejíž budovy a zařízení začaly sloužit pro potřeby české vysoké školy stejného zaměření (Pulec, 2003, s. 9).

Mohlo se zdát, že se české vysoké školství navrací k předválečnému stavu a bude fungovat prakticky bezproblémově. Opak byl ovšem pravdou. České vysoké školství bylo silně poznamenáno válkou, navíc bylo jasné, že bude potřeba reform. Dle Pulce (2012, s. 10) se s reformou např. v oblasti všeobecných studijních řádů nebo ve sféře organizování jednotlivých studijních oborů počítalo již před válkou. Jak víme, reformy se provést nestihly. Výraznou reformací vysokých škol se nezabýval ani první poválečný vládní program, známý jako košický, přijatý 5. dubna 1945. V tomto programu československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků byl formulován cíl v XVI kapitolách. Program měl ovlivnit celkový poválečný vývoj Československa. Školství je zde věnována jen jedna kapitola, konkrétně XV. kapitola, ta se věnuje jak školství, tak kultuře. Vláda zde prohlašovala, že dojde k obnově všech škol, které byly uzavřeny. Dále se v této kapitole prohlašovalo uzavření německých škol, zabavení majetku německých škol,² který měl být dán jako kompenzace českým školám. Reformou vysokého

¹ Jednalo se o studentské národní výbory, známé také jako Ústřední svaz demokratického studentstva.

² Jednalo se hlavně o laboratoře, knihy a veškeré studijní pomůcky.

školství se program dotknul jen okrajově. Bylo v něm zakotveno, že mělo dojít k důsledné demokratizaci nejen vysokých škol, ale celé kulturní sféry jako rozhlasu, divadel atd.³ Košický vládní program také umožnil přijímání uchazečů bez maturity na nově otevřenou Vysokou školu politickou a sociální. Příjímací řízení na tuto školu probíhalo na principu psychotechnických zkoušek. Dále nový vládní program zřídil tzv. státní kurzy pro přípravu pracujících na vysoké školy. Všechny výše zmíněné části košického programu hrály do určité míry důležitou roli při obnově českých vysokých škol. Největší vliv na obnovu měla ale jiná část programu, konkrétně poválečná očista. Ta se netýkala jen vysokých škol, nýbrž veškerého veřejného života (Urbášek, Pulec, 2012, s. 11).

2.1 Poválečná očista

Když už se české vysoké školy dočkaly obnovení výuky a započal roku 1945 zkrácený letní semestr, objevil se další problém. Akademické osazenstvo vysokých škol bylo silně poznamenáno nacistickou perzekucí. Jednalo se především o nejvyšší českou inteligenci, kterou se nacisté snažili zlikvidovat. Profesorské sbory tedy byly značně prořídle a do už tak snížených stavů zasáhla tzv. poválečná očista veřejného života. Tato očista byla ukotvena v IX. kapitole košického programu. Byly zřízeny lidové soudy, které měly potrestat kolaboranty a fašistické živly. Národní soud měl poté za úkol, dle košického programu, potrestat zvláště odpovědné provinilce. To zahrnovalo členy české a slovenské vlády a prezidenta Háchu⁴ (Vlček a kol., 1985, s. 48). O Háchově nelehké situaci by se dala napsat samostatná práce. Pohled na něj a jeho činy ovlivnila hlavně komunistická strana a socialismus samotný, který jej vykreslil jako typického kolaboranta. Dnes víme, že tomu tak úplně nebylo. Nyní ale zpět k prověrkám na VŠ. Zaměstnanci veřejné správy, tedy i zaměstnanci vysokých škol, procházeli prověrkami. Pokud byli shledáni vinnými z kolaborace, vedla se proti nim disciplinární řízení, známá také jako kárná. Za normálních okolností příslušela jakákoliv disciplinární pravomoc vůči profesorům, docentům atd. akademickému senátu, který i dnes představuje hlavní prvek univerzitní samosprávy. Tyto disciplinární komise nebyly ovšem v létě 1945 obnoveny, zpočátku tedy nesly zaměstnanecké očisty značné znaky improvizace. Prvotně se prověrky zabývaly hlavně osobami, se kterými nemuselo být vedeno předběžné vyšetřování. V Brně byl

³ TOTALITA, © 1999–2024. Košický vládní program. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/txt/txt_kvz.pdf

⁴ České vlády, které byly ve funkci v období od 16. března 1939. U slovenských vlád společně s Tisem to bylo období od 14. března 1939.

například dle retribučního dekretu stíhán profesor Jaroslav Krejčí⁵ (Urbášek, Pulec, 2003, s. 10).

Jelikož vysoké školy neměly potřebné zkušenosti a nástroje pro provádění očisty či prověrek, byly ministerstvem školství prověrkami pověřeny závodní a podnikové rady. Tyto rady měly pravomoci spolurozhodovat o přijímání i propouštění zaměstnanců na základě jejich spolehlivosti a způsobilosti ve vztahu ke státu. Staly se dokonalým nástrojem pro vysokoškolskou očistu od kolaborantů. Propagovaly na školách názor, že všichni zaměstnanci jsou povinni nahlásit jakékoliv podezření o spolupráci s nacisty během druhé světové války. Po nahlášení nebo objevení kolaboranta rada sepsala protokol a se všemi potřebnými materiály jej odesílala na ministerstvo školství k řízení (Urbášek, Pulec, 2003, s. 10). Na školách byly zaváděny i dotazníky, které zaměstnanci vyplňovali. Následně se vyhodnocovaly; ti, kteří prošli, dostali zjednodušeně zelenou pro práci na škole. Se zaměstnanci, u kterých existovaly pochyby ohledně jejich chování během války, se vedla již zmíněná řízení. Sám Zdeněk Nejedlý, tehdejší ministr školství, rád zdůrazňoval potřebu očisty VŠ od kolaborantů. Jeho slova k profesorskému sboru Filozofické fakulty Univerzity Karlovy nám to jen potvrzují: „*Je absolutně vyloučeno, abychom odpustili lidem, kteří za války zapomněli na svou národní povinnost. Nejsem krvelačný, ale doporučuji absolutní bezmilosrdenství.*“ (Křesťan, 2012, s. 321). Je celkem jasné, že jeho slova jsou výzvou pro sbor, aby odhalil a potrestal všechny kolaboranty v řadách zaměstnanců.

Očistné komise fungovaly až do 4. května 1947. Je potřeba uvést, že často docházelo k udávání, bez jakéhokoliv důkazu, či aspoň informace o tom, že by dotyčný měl cokoli společného s kolaborací. Často tak fungovaly prověrky a očisty k vyřizování osobních sporů nebo křivd (Urbášek, Pulec, 2003, s.13). Dalším důležitým faktorem, který prověrky a očisty sehrály, bylo snížení autonomie vysokých škol. Vysokoškolská autonomie v řešení disciplinárních záležitostí byla narušena, navíc docházelo i k zásahům ve věci jmenování profesorů nebo docentů.

Vysoké školy tedy byly silně ovlivněny a ztrácely svoji autonomii. I přes ukončení očistných komisí se kontroly prováděly stále. Prověrkám se nevyhnuly ani studentské kruhy. Na vysokých školách byly zavedeny směrnice pro zápis a přístup ke zkouškám. Navíc se zkoumalo, zda studenti nekolaborovali. Samostatnou skupinu poté tvořily skupiny studentů, kteří studovali na německých vysokých školách. Míru jejich provinění měly zkoumat

⁵ Předseda protektorátních vlád.

čtyřčlenné komise (Urbášek, Pulec, 2003, s. 13). Navíc měl přijít jeden z nejtemnějších měsíců české historie, který ovlivní fungování nejen vysokých škol, ale celého státu.

2.2 Cesta k únorovému převratu

Únorové podhoubí se tvořilo už během posledních fází druhé světové války. Edvard Beneš jednal o tom, jak bude poválečné a osvobozené Československo vypadat, již v prosinci 1943. Jak víme, jednání probíhala při podpisu československo-sovětské spojenecké smlouvy. Ta byla podepsána při Benešově návštěvě v Moskvě. Komunistickou stranu Československa zastupovali Gottwald, Slánský, Šverma a Kopecký. Komunisté po Benešovi požadovali, aby po válce exilová vláda podala demisi. Jejich dalším požadavkem bylo, aby se o tvorbu vládního programu starali představitelé politických stran, které se podílely na protifašistickém odboji. Nejdůležitější věcí, která se na jednání odehrála, byl soulad obou stran ohledně budoucí vlády. Tu dle dohody měli tvořit hlavně zástupci tří socialistických stran, tedy komunisté, sociální demokraté a národní socialisté plus strana lidová (Hanzlík, 1997, s. 11).

Veledůležitou roli pro upevnění moci ve prospěch komunistů sehrály volby v roce 1946. Jednalo se o volby do Ústavodárného shromáždění, které mělo do dvou let zpracovat novou ústavu. Volební právo získali občané starší 18 let, neměli je ale Němci nebo Maďaři, i když jim bylo ponecháno státní občanství. Jak píše Rychlík (2020, s. 60), jednalo se o rozpor se zásadou všeobecného a rovného hlasovacího práva.⁶ V českých zemích vyhrála bez problému KSČ, ovšem na Slovensku se pro komunisty vyskytl velký problém. Ve volbách totiž zvítězila DS (Demokratická strana) a jelikož byla zakázána majorizace, nebylo možné této vítězné strany schválit ústavu (Rychlík, 2020, s. 60). Dnes víme, že komunisté si poradili tak, jak jim bylo nejbližší. Obešli vítěze voleb a snažili se o omezení slovenské autonomie. Začala jednání s KSS, která souhlasila, s omezením souhlasily i české strany. Pod tlakem nakonec souhlasila i vítězná strana DS a slovenská autonomie byla omezena. Tento proces byl složitý a odehrávalo se mnoho zákulisních her, intrik a lží. My jsme se jej snažili zestručnit. Výsledkem tedy bylo dosazení komunisty Gustáva Husáka do křesla ministerského předsedy. Výše zmíněné situace vedly k tomu, že byl Klement Gottwald pověřen sestavením nové ústřední vlády (Rychlík, 2020, s. 61). Tohle byl ovšem jen počátek ani ne tak dlouhé cesty komunistů k moci. Další vývoj situace by se dal opět popsat do sebemenších podrobností.

⁶ To bylo stanoveno v § 8 ústavy.

Již ve druhé polovině roku 1946 se začíná situace ve světě měnit. Svět se pomalu ale jistě rozděluje na dva bloky. Ve hře je i Marshallův plán, který počítal s poválečnou obnovou Evropy. Tento návrh amerického generála v prvotní fázi podporoval jak Beneš, tak Gottwald. Vše ale změnila cesta do Moskvy, která se uskutečnila v červenci 1947. Stalinovi se účast Československa v tomto západním plánu nelíbila, což dal najevo okamžitě po příletu československé delegace.⁷ Z jednání, kterého se účastnil i Stalin, vyplynulo jediné. Československo mělo od plánu odstoupit. Jako důvod mělo dle Stalina uvést, že se jej neúčastní žádná slovanská země (Veber, 2008, s. 93). Odstoupení od Marshallova plánu vedlo k větší obchodní výměně mezi Československem a SSSR. Dále se počítalo i s navázáním užších hospodářských vztahů. Sovětské stranické vedení bylo situací v Československu znepokojeno a na postup KSČ se dívalo kriticky. Jak píše Rychlík (2020, s. 62), Sověti viděli v cestě získání moci klidnější cestou problém. Evoluční cesta, která znamenala s levicí sociální demokracie, nefungovala. KSČ svou politiku otočilo a začalo využívat metod síly a zastrašování. Ovšem v této době ještě neměla strana početnější zastoupení v bezpečnostních složkách státu. I tak byl podzim 1947 charakteristický intrikami a útoky. Mezi nejznámější snahy o uzmutí moci patří hlavně vybájená fašistická spiknutí. Těmito vykonstruovanými procesy komunisté likvidovali opozici třeba v Polsku, Bulharsku, či Maďarsku. V těchto zemích ale ovládali většinou část bezpečnostních složek i justici. Tímto způsobem se snažili komunisté získat i Slovensko. Ovšem když se do vyšetřování vložily soudní orgány, přišlo se na to, že žádné takové spiknutí na Slovensku plánované nebylo (Rychlík, 2020, s. 63). V českých zemích komunisté zvolili ještě tvrdší cestu. Jednou z nejznámějších akcí byl atentát na tři ministry. Balíček s výbušninou obdrželi Zenkl, Drtina a Masaryk. Komunistická bezpečnost se ujala vyšetřování, které ale nevedlo vůbec k ničemu, a tak bylo odloženo. Ministr Drtina ale obdržel informace od olomoucké poslankyně Zeminové. Nitky vedly k tomu, že balíčky s výbušninou si objednal u jistého Kopky olomoucký sekretariát KSČ, kterému dal k tomu pokyn komunista a poslanec Sosnar. Celá akce se tedy komunistům nepovedla, dle Drtiny se Gottwald snažil o smír a chtěl celou záležitost zamést pod koberec (Veber, 2008, s. 142). Další důležitou aférou na cestě k moci byla tzv. Mostecká aféra. (Ve stručnosti) se jednalo o to, že dva tajní pracovníci bezpečnosti vystupovali jako agenti ze západu, kteří měli s pověřením národních socialistů uskutečnit převrat. Základnu měli mít právě na Mostecku, kde byla silná antikomunistická skupina volyňských Čechů (Veber, 2008, s. 179). SNB sbírala důkazy, jakmile se ale vyšetřování chopilo ministerstvo spravedlnosti, ukázalo se, že hodně věcí neseďí. Celá aféra se

⁷ Hlavními členy delegace byl Gottwald, Masaryk a Drtina.

ale nestihla dořešit a byla přímým důsledkem komunistického únorového převratu. Národní fronta se potýkala s hlubokou krizí. Strany se nebyly schopny dohodnout prakticky na ničem.

2.3 Únor 1948

Důležitým datem je 13. únor 1948, kdy probíhala schůze vlády. Důležitým bodem jednání mělo být projednání krčmaňské aféry.⁸ Ministr spravedlnosti Drtina kritizoval práci ministra vnitra Noska. Nosek měl na zasedání odpovídat na otázky ohledně této aféry. Nosek se ale na zasedání vlády nedostavil (Veber, 2008, s. 216). Na Noska byly kladeny požadavky, aby neprováděl personální změny a vrátil do funkcí odvolané policisty, kteří nechtěli fungovat jako loutky komunistů. O týden později, tedy 20. února, měl Nosek toto usnesení naplnit. Ministr vnitra ale tento požadavek nesplnil. V reakci na to podali ministři za národně socialistickou, lidovou a demokratickou stranu demisi, to mělo za cíl vyvolat vládní krizi (Rychlík, 2020, s. 66). Demokratické strany počítaly s pádem celé vlády, novými volbami a zbavení komunistů kormidla moci. Dnes již víme, že se těžce přepočítali a komunisté využili krizi ve svůj prospěch. Komunistům hrál do not i fakt, že Svoboda a Masaryk demisi nepodali.⁹ Vláda tak padnout nemohla, jelikož stále měla nadpoloviční většinu ministrů. Do toho vzrůstal tlak komunistů na prezidenta Beneše, který byl touto dobou již nemocný. Situace tak nebyla pro demokratické strany udržitelná a komunisté jejich slabosti využili.

21. února byla svolána velká demonstrace na Staroměstském náměstí. Byla to demonstrace na podporu komunistů, svolaná komunisty. V Rudém právu vyšel článek o odhalení špionáže tzv. mostecké aféry (Rychlík, 2020, s. 67).

22. února se v Praze uskutečnil sjezd ROH. Na tomto sjezdu získali komunisté podporu v řešení vládní krize. Bylo odsouhlaseno další znárodňování podniků nad 50 zaměstnanců (Veber, 2008, s. 268.).

23. února vyšlo oznámení ministerstva vnitra. V něm se psalo o spiknutí, které plánovali představitelé ČSNS. Byl ustanoven přípravný výbor Akčního výboru Národní fronty. Vznikaly Lidové milice. Akční výbory přebíraly různé instituce. Policie odmítala zasáhnout (Rychlík, 2020, s. 67).

⁸ Jednalo se o vyšetření atentátu na tři ministry. Právě v Krčmání měly být vyrobeny krabičky na výbušninu.

⁹ Svoboda byl tajný komunist a se stranou sympatizoval. Masarykovo nepodání demise bylo překvapením (Rychlík, 2020, s. 67).

24. února byla vyhlášena hodinová generální stávka. Tu organizovalo ROH. Připojili se k ní i zaměstnanci ministerstva zahraničí společně s Masarykem (Rychlík, 2020, s. 67).

25. února ráno podali demisi i ministři za sociální demokracii.¹⁰ Tímto krokem dle ústavy měla být vláda de facto rozpuštěna. Beneš demise ministrů, z 20. a 25. února, ještě nepřijal. Gottwald nijak podle ústavy postupovat nechtěl. Trval na svém a požadoval jen doplnění vlády o politiky, kteří budou spolupracovat s komunisty. Když tedy přišel do Benešovy kanceláře 25. února Gottwald se seznamem nové vlády, měl u sebe údajně i seznam demokratických politiků určených k eliminaci. K té by došlo, pokud by Beneš nepodepsal (Táborský, 1993, s. 259). Gottwald na Beneše vyvíjel obrovský nátlak, vychloubal se, že komunisté potlačí jakýkoliv odpor. Rád také hovořil o velké síle milic, které byly připraveny zasáhnout, pokud by došlo k nepokojům (Táborský, 1993, s. 259). Beneš nakonec pod obrovský tlakem Gottwaldův seznam podepsal.

Edvard Beneš poté odmítl podepsat novou ústavu a na svoji funkci 2. června 1948 rezignoval. 12 dní nato byl Národním shromážděním zvolen za prezidenta Klement Gottwald. Předsedou vlády se stal Antonín Zápotocký. První poúnorové volby se konaly již 30. června. Byly nesvobodné, jelikož opozice nebyla k volbám připuštěna a voličům byla předložena jednotná komunistická kandidátka (Schelle, Tauchen, 2015, s. 518).

Popsání únorového převratu bylo důležité, jdou v něm vidět praktiky, které se využívaly i na vysokých školách. Právě ty si popíšeme v následující podkapitole, jelikož únor 1948 znamenal i velké změny v našem nejvyšším školství.

2.4 Poúnorová situace na vysokých školách

Komunistický převrat z února 1948 znamenal pro vysoké školy silný zásah do jejich učitelských i studentských řad. Některé univerzity byly čistkami nebo prověrkami postiženy více, jiné zase o něco méně. Na vysokých školách začaly vznikat Akční výbory Národní fronty. Je potřeba uvést, že postup akčních výborů nebyl jednotný. Například na Karlově univerzitě se ihned po "vítězném únoru" o vyhazovy nepohodlných učitelů postaral Akční výbor Národní fronty v ministerstvu školství a osvěty. Vyhazov dostali přední profesori jako Matějka nebo Vošt. Nuceně odejít musel i tehdejší rektor Karel Engliš (Connelly, 2008, s. 210). Na univerzitách poté fungovaly akční výbory buďto celouniverzitní, nebo fakultní. Dobrým

¹⁰ František Tymeš a Václav Majer.

příkladem je právě Univerzita Palackého, kde celouniverzitní akční výbor fungoval téměř do konce roku 1948. Až poté začaly vznikat akční výbory fakultní (Pulec, Urbášek, 2003, s. 16).

Zmíněné akční výbory měly, jak je zřejmé, za cíl tzv. očistit vysoké školy a veřejný život od nepohodlných a neloajálních lidí vůči straně. Často byli lidé opět označováni za kolaboranty nebo za agenty ze západu. Akční výbory plnily svoji úlohu s chutí a téměř dokonale. V praxi to znamenalo, že nepohodlní učitelé byli buďto vyhozeni, nebo zůstali formálně zaměstnanci školy. Nebylo jim, ale umožněno přednášet a zkoušet, v podstatě byli odesláni na dovolenou (Connelly, 2008, s. 212). Volná místa bylo potřeba zaplnit. Tímto problémem se zabíraly výbory také. Použily známé a jednoduché řešení. Na místa začali být dosazováni komunisté z ministerstev. Toto je příklad právnické fakulty Karlovy univerzity. Dosazování straníků ovšem bylo běžné na vysokých školách po celé republice. Velkým problémem bylo, že často neměli potřebné zkušenosti ani habilitaci. Tak tomu bylo na filozofické fakultě UK. Kde bylo nově zaměstnáno 12 učitelů. Někteří z nich se dokonce stali řádnými profesory (Connelly, 2008, s. 211). Jak již bylo zmíněno, provádění čistky se na vysokých školách lišilo. V Brně na Masarykově univerzitě se akční výbor právnické fakulty dlouho zdráhal jakkoliv zasáhnout. Proto jej vystřídal nově složený výbor z řad studentů a zaměstnanců, který začal pracovat velice rychle. Sedm profesorů bylo okamžitě propuštěno. Podobně pracoval i akční výbor na pedagogické fakultě, kdy byla okamžitě rozvázána spolupráce s deseti externími učiteli. Ze studií bylo vyloučeno i 41 studentů (Connelly, 2008, s. 212). Lze vidět, že čistky se často týkaly fakult, které měly společenskovědní přesah, tedy filozofické, právnické a pedagogické fakulty. Výjimku ovšem tvořila FF MU, kde se udělovaly jen důtky.

Nástrojem pro vylučování studentů se staly tzv. studijní prověrky. Navenek vystupovaly především jako kontroly studijního prospěchu posluchačů. Jak uvádí Urbášek (2003, s. 137-143), třídní boj se projektoval i do těchto prověrek. Studenti se sociálním původem z vyšších vrstev měli značný handicap. Pokud totiž neprosívali řádně, bylo to chápáno z důvodu toho, že dostatečně nepracují. Hlavně proto, že je dokáží na studiích vydržovat jejich rodiče. Pokud ovšem neprosívali posluchači z dělnických rodin nebo komunistických rodin, byli navrženi na vyloučení. V jejich případě ale zasahoval sekretariát v jejich prospěch, Neboť se jednalo o studenty politicky uvědomělé. Studenti byli nuceni vyplnit dotazník, ve kterém sepsali životopis podle osnovy, studijní výsledky, ale hlavně informace kádrové povahy. Studijní prověrka se tak stala jednoduchým nástrojem pro sebemenší záminku k vyloučení. Dotazníky kontrolovala disciplinární komise, která často snižovala hranici prospěchu nahoru nebo dolů

dle sociálního rozvrstvení (Urbášek, 2003, s. 137-143). Následující podkapitolu budeme věnovat pounorové situaci přímo na Univerzitě Palackého.

2.4.1 Situace na UP

Pounorová situace byla na naší univerzitě do jisté míry jiná. Jak je zmíněno výše, prvotně byl na UP zřízen celouniverzitní akční výbor, který fungoval až do prosince 1948. Následně fungovaly fakultní Akční výbory Národní fronty, stejně jako na jiných univerzitách. Čistky olomouckou univerzitu nezasáhly tak jako jiné. Do značné míry to mohlo být ovlivněno tím, že Univerzita Palackého byla “mladou univerzitou“, jelikož byla obnovena 21. února 1946.¹¹ Navíc na univerzitě bylo spoustu hostujících profesorů a akademiků z jiných univerzit. To nám nejlépe dokládají seznamy přednášek, které obsahují i seznam vyučujících.¹² Vzhledem k těmto okolnostem zaujímalo krajské vedení KSČ vůči univerzitě smířlivé a realistické postoje (Urbášek, 2023, s. 162). Ohledně studentů byl zaujat podobný postoj jako vůči pedagogům. V době únorového převratu nestudovalo na Palackého Univerzitě velké množství posluchačů. Bylo jich něco okolo jedné tisícovky. Ti se sdružovali ve studentských spolcích jednotlivých fakult. Tyto spolky byly na UP ještě sdruženy pod Svaz vysokoškolského studentstva. Spolky se snažily být silně apolitické, nedocházelo tedy k nějakým provokacím nebo třenicím (Urbášek, 2002, s. 37-51). Právě v tomto můžeme spatřit hlavní důvod, proč nebyly vůči studentům vedeny důsledné represe.

Významnou roli sehrál také tehdejší rektor J.L. Fischer, který se snažil jednat v rámci univerzity stejně apoliticky. Fischer byl nakloněn do levicového politického spektra. 25. února 1948 opět vstoupil do komunistické strany. Svůj vstup oznámil veřejně v otevřeném dopise, stalo se tak v březnu téhož roku. Stal se členem Krajského akčního výboru Národní fronty (dále jen KAV NF). V KAV NF mu byla udělena funkce předsedy kulturní a školské komise (Urbášek, 2023, s. 162). Komise dostala za úkol očistu a personální organizaci na školách, kulturních institucích a v řadách osvětových inspektorů. Fischer napsal k této situaci manifest, ve kterém udává následovně: „*Pokud ponesu odpovědnost za tuto univerzitu, nedopustím ani, aby jakkoliv byla dotčena svoboda bádání, ale také ani aby jakkoliv jí bylo zneužito.*“ (Urbášek, 2003, s. 37-51) Fischer postupoval v rámci univerzity co nejvíce v její prospěch. Byť na Sjezdu

¹¹ Tomuto tématu a konkrétně dějinám UP se budeme věnovat v jiných kapitolách.

¹² Seznam přednášek Palackého university v Olomouci v letním semestru 1948.

národní kultury připustil omezování svobody bádání, nelze na Fischera nahlížet ve špatném světle. Jak píše Urbášek (2003, s. 37-51), Fischer se úzce přimkl ke KSČ, jelikož se bál velkých zásahů nekompetentních komunistických funkcionářů do záležitostí univerzity. Do jisté míry se mu podařilo univerzitu před zásahy uchránit. Výrazný protipól můžeme vidět v Karlově univerzitě, kde, jak již bylo zmíněno, zasahoval do učitelského sboru AV NF velice rázně.

Pravděpodobně nejznámějším případem vyloučení je případ Bohuše Stavělové. Její vyloučení bylo čistě z politických důvodů. Paradoxem ale je, že nebyla vyloučena kvůli aktivitám na Palackého Univerzitě. Stavělová totiž zastávala během dřívějších studií na Masarykově univerzitě silné protikomunistické názory. Právě přestupem do Olomouce se snažila uniknout vyloučení ze studií. Akční výbor si však vyžádal od brněnské univerzity stanovisko ohledně jejich aktivit (Urbášek, 2003, s. 37-51). Dle stanoviska z Brna ji následně AV ze studií vyloučil. Zdá se tedy, že AV postupoval mírně. Jak ale uvádí Pulec (2003, s. 20), mírný postup souvisel hlavně s tím, že na nově obnovené univerzitě se plně nerozvinuly studentské spolky. Studentské čistky se totiž týkaly hlavně studentských funkcionářů, kteří zastávali protikomunistické postoje.

3 Vysokoškolský zákon z roku 1950

Problematika tohoto zákona, jeho cesta a jednání byly složité. V této kapitole se budeme snažit popsat to nejdůležitější, co zákon znamenal pro vysoké školy, a jak se jeho implementací změnil systém nejvyššího vzdělávání u nás.

Jak zmiňujeme v první kapitole, české vysoké školství převzalo od zaniklé habsburské monarchie velký soubor právních předpisů pro vysoké školy, které ale byly zastaralé a již značně nepoužitelné. Snahy o provedení reformace nejvyššího vzdělání se v Československu ve 20. ani 30. letech nepovedly. Významná reforma se tedy odehrála až v polovině 20. století.

Velkou roli v realizaci zákona hrál Zdeněk Nejedlý. Ten vyslovil myšlenku o potřebném zákonu již roku 1945. Mělo se jednat o zákon, který vytvoří koncept tzv. jednotné školy. Vysokoškolský zákon tvořil totiž se školským zákonem z téhož roku organickou jednotu (Pulec, 2012, s. 156). Uvedením v platnost tak vznikl systém již zmíněné jednotné školy, ve kterém představovaly VŠ čtvrtý stupeň. Když se roku 1948 vrátil Nejedlý do křesla ministra školství, bylo zřejmé, že se zákon bude realizovat. Jedny z nejdůležitějších mezníků v přípravě zákona lze sledovat v letech 1948 a 1949. Roku 1948 vznikl stranický dokument, který jasně deklaroval postup v politických otázkách KSČ vůči vysokým školám. Dokument byl zaměřen především na otázky ohledně organizace VŠ, personálního obsazení a kádrovou práci (Pulec, 2012, s. 151). Právě v organizaci a velké autonomii vysokých škol viděli komunisté problém. České vysoké školy fungovaly stále na středoevropském systému vysokého školství. To se mělo tímto zákonem změnit. KSČ se proto zasadila o zřízení Státní rady, která měla fungovat jako nástroj politické moci na vysokých školách. Komunisté totiž postupovali při snaze o podmanění univerzit následovně. Bylo jim celkem jasné, že do tehdejší struktury univerzit se těžko zasahovalo. Proto v podstatě rozložili univerzitu na malé organizační celky. Základní organizační jednotkou se stala fakulta. Fakulty se poté soustředily do vyšších organizačních celků (Pulec, 2012, s. 152). Díky tomuto kroku bylo umožněno straně zasahovat snadněji do dění na univerzitě. Státní rada pro VŠ sehrála důležitou úlohu také při řešení problematiky personálního obsazení. Komunistická strana pověřila Státní radu pro vysoké školy centralizací kádrové práce. Část nepohodlných pracovníků byla na vysokých školách odstraněna únorovou očistou, i tak ale nebyla strana stále spokojena. Pulec (2012, s. 152) zmiňuje, že na vysokých školách byly podle KSČ tři skupiny učitelů. První skupinou byli tzv. aktivní škůdci, kterých už bylo jen pomálu. Druhou skupinou byli neutrálové. Tou třetí loajální živly.

V lednu následujícího roku vzešel z ministerstva pokyn pro zřízení komisí pro reformu studia na českých vysokých školách. Tyto komise nahrazovaly reformní komise AV. Komise byly zřizovány na všech fakultách či odborech VŠ (Pulec, 2012, s. 150). Hlavní úkolem komisí mělo být upevnění reformy zavedením časového plánování pedagogické činnosti učitelů a studijní činnosti studentů. Tato komise měla mít maximálně deset členů, mezi nimi měli být zastoupeni jak učitelé, tak i studenti. V dubnu téhož roku byla zřízena Ústřední reformní komise, která sloužila jako poradní orgán ministerstva školství. Komisi předsedal Miloslav Valouch (Pulec, 2012, s. 150-151). Valouch se poté stal generálním tajemníkem Státního výboru pro vysoké školy.

Přelomovým dnem v historii vysokých škol se stal 18. květen 1950, kdy na světlo světa vstoupil nový zákon. Znamenal důležité změny ve smyslu autonomií vysokých škol. Zcela odstranil tradiční univerzitní prvky a podřídil vysoké školy pod státní dohled a řízení (Pulec, 2003, s. 47). V tomto jevu můžeme sledovat přechod na tzv. sovětský typ univerzity, jak jej definuje Connelly (2008, s. 48). Univerzity “sovětského“ typu musely plnit tak jako všechny instituce plány centralizované ekonomiky. To je jasný fakt, který často najdeme i úvodních slovech rektorů ve všeobecném přehledu UP.¹³ Rektori často ztráceli slovo o tom, jak se dařilo v pětiletkách, či do jaké pětiletky novým akademickým rokem zrovna vstupují. Dalším významným krokem, který souvisel s omezením autonomie, byla změna postavení rektora. Dle nového zákona se rektor již nevolil, jak tomu bylo zvykem. Nově byl jmenován prezidentem republiky na přímý návrh vlády. Navíc zákon zdůrazňuje rektora jako státního úředníka (Pulec, 2003, s. 47). Rektor se tedy musel zodpovídat ministrovi školství. Zákon tak zakončil dvouleté období transformace vysokých škol do podoby, jakou si přáli komunisté. Do jisté míry můžeme mluvit o únorových prověrkách jako počátku tohoto cyklu. Co všechno tedy nový zákon změnil? Kromě okleštěné autonomie to bylo hlavně založení Státního výboru pro vysoké školy. SVVŠ byl zřízen primárně pro pomoc ministra vnitra. Fungoval jako poradenský, iniciativní a koordinační orgán. Staral se především o organizační záležitosti na univerzitách. Kontroloval také personální a hospodářskou situaci. Je zřejmé, že do výboru nebyli členové voleni, ba naopak je dosazoval přímo ministr vnitra. Ten dosazoval maximální počet členů, tedy 30. Členové byli jmenováni na tříleté funkční období, podmínkou bylo, že 2/3 museli tvořit

¹³ Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, 1982-83. Objevuje se i v dřívějších úvodních slovech.

vysokoškolští učitelé.¹⁴ Nejdůležitější věcí, kterou se výbor začal zabývat, byla koncepce vysokých škol. Státní výbor pro vysoké školy dostal za úkol úpravu sítě vysokých škol. Týkalo se to veškerých vysokých škol, nejvíce se ale měly změny dotknout univerzit. SVVŠ počítal s vyčleněním lékařských fakult. Ty se měly přeměnit v samostatné vysoké školy (Pulec, 2003, s. 48). Další výraznou změnou bylo zřizování kateder. Katedry měly sdružovat učitele stejného vědního oboru. Katedry zřizoval dle zákona sám ministr školství, který rovněž jmenoval, či sesazoval vedoucího profesora katedry (Pulec, 2012, s. 162). Zřizování kateder byl důležitý krok pro novou funkci vysokých škol, umožňoval větší vzájemnou kontrolu nad rozsáhlým celkem. Katedry totiž hlavně z počátku sdružovaly i učitele příbuzných oborů. Zdaleka nejvýznamnější pro pozdější vývoj bylo od roku 1952 zřizování kateder marxismu-leninismu, které se staraly o výuku ideologických předmětů.

Zákon nadále definoval nejvyšší sborový orgán univerzity. Ten nově nesl název univerzitní rada. Radě předsedal rektor vysoké školy, zahrnovala i prorektory, tajemníka, učitele, studenty, děkany, proděkany a zaměstnance. Od roku 1956, kdy vyšla novela vysokoškolského zákona, se změnil její název na vědeckou radu. To mělo vést k vyšší odborné způsobilosti rady, jelikož nově do ní byli jmenováni i vedoucí kateder, odborníci z Akademie věd, nebo vědečtí pracovníci školy. Všechny členy jmenoval a odvolával rektor. Rada měla za úkol rozhodovat především o pedagogických, vědeckých, správních a hospodářských záležitostech (Pulec, 2003, s. 47). Zákon tak znamenal centralizaci vysokého školství do rukou ministerstva školství. Záhy se ukázalo, že ministerstvo nedokázalo plnit úkoly. Navíc si uzurpovalo téměř všechny rozhodovací pravomoci, často obcházelo při rozhodování akademiky. Ministerstvo obcházelo vedení škol a potlačovalo jejich práva o rozhodování nad rámec zákona. Často rozhodovalo zasíláním oběžníků a výnosů. Na podněty univerzit velice nerado reagovalo, když už, tak velice neobratně.¹⁵

¹⁴ MOKRES, František, 1999. *Zákony o vysokých školách z let 1948-1989. Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově.* Roč.49, s. 115-127. Dostupné online na: <https://pages.pedf.cuni.cz/~pedagogika>. [cit. 2024-02-25].

¹⁵ Tamtéž.

4 Univerzita Palackého v Olomouci a její obnovení

V předešlých kapitolách jsme si popsali rozvoj vysokého školství obecně. V kapitolách následujících se budeme snažit přiblížit znovuoobnovení olomoucké univerzity a dále ukázat rozvoj nejvyššího stupně školství u nás právě na příkladu Univerzity Palackého.

Prakticky ihned po ukončení války začal ve studentech propukat hlad po vzdělání. Nejinak tomu bylo v naší Olomouci, srdci Hané. Většina měst se v tomto období snažila o založení univerzity, což se jim také povedlo, např. Hradec Králové. Situace v Olomouci byla ovšem lehce jiná. V Olomouci se hlavním argumentem stalo to, že by se nezakládala nová univerzita, nýbrž by se pouze obnovila. Olomoucká univerzita byla totiž založena již roku 1573, kdy Maxmilián II. udělil původně jezuitské koleji práva univerzity. Cesta byla nadále trnitá a vyučovat se začalo až o tři roky později. Velkou zásluhu tak měli na založení univerzity právě jezuité. Dalším přelomovým rokem byl pro naši univerzitu rok 1773. Během tohoto roku byl zrušen jezuitský řád. To znamenalo pro Olomouc přechod vysokého učení pod státní správu. Když se poté roku 1778 stalo Brno do jisté míry hlavním městem Markrabství moravského, byla univerzita přesunuta právě do Brna. Josef II. vrátil dekretem univerzitu v letech 1782 zpět do Olomouce. Univerzita však byla degradována na statut tříletého lycea.¹⁶ O znovuoobnovení se postaral se arcibiskup arcivévoda Rudolf Jan. Vznikla Františkova univerzita, která měla čtyři fakulty. Trápení s univerzitou ale nekončila. Vzhledem problémům byla univerzita dekretem Františka Josefa I. zrušena.¹⁷ Zůstala jen bohoslovecká fakulta. Ta působila nadále do vypuknutí druhé světové války a byla uzavřena 17. listopadu 1939.

Koncem května 1945 byla v Olomouci velká skupina studentů, kteří se nemohli šest let vysokoškolsky vzdělávat. Plus si k nim přičteme šest maturitních ročníků. Právě studenti na svém shromáždění v olomouckém Národním domě ustanovili Akční výbor vysokoškolského studentstva¹⁸, který požadoval obnovení univerzity (Urbášek, 2023, s. 159). Ke studentům se postupně připojovali další a další, důležité byly hlasy lékařů a také Františka Cinka, tehdejšího děkana bohoslovecké fakulty.¹⁹ Právě Cinek byl jeden z prvních, kteří přišli s myšlenkou znovuoobnovení univerzity na historické tradici z roku 1573. Tato myšlenka hodně zaujala

¹⁶ UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, ©2024 Historie Univerzity. *Upol.cz* [online]. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://upol.cz/univerzita/zakladni-informace/historie-univerzity/>

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Například Zdeněk Šprinc, Vladimír Pelikán nebo Stanislava Kavanová.

¹⁹ Bohoslovecká fakulta obnovila svoji funkci ihned v květnu 1945.

tehdejšího ministra školství Zdeňka Nejedlého. S Nejedlým debatovala i olomoucká delegace, která odjela do Prahy 4. září 1945. V čele delegace stál děkan Cinek. S ním dále cestovali komunistický poslanec Sosnar, organizátor Sunntag a tři zástupci studentstva. Po příjezdu byli přijati tehdejším premiérem Zdeňkem Fierlingerem. To byl olomoucký rodák, jehož původ hrál při obnovení univerzity důležitou roli. Při prvním jednání však odkázal delegaci hlavně na Nejedlého. Nejedlý zpočátku nebyl nijak zvlášť pro obnovení univerzity. On sám spíše počítal se Slezskou univerzitou v Opavě. Osobnost profesora Cinka a jeho argumenty však na Nejedlého zapůsobily. Ústně delegaci slíbil, že má jeho podporu (Konečný, 2003, s. 141). Akční výbor byl slibem potěšen, ale neusnul na vavřínech. Začal okamžitý boj o finance. Byl vyhlášen Univerzitní fond, do něhož přispíval snad celý region. Finanční dary poskytovali i dělníci. Tento fakt tedy nemohli ignorovat ani ostatní poslanci Národní fronty. Obnovení univerzity se tak stalo prioritou i pro ně (Konečný, 2003, s. 141). Obnovení univerzity byl zdoluhavý proces, který musela schválit i vláda. Obnovení UP se probíralo 5. listopadu 1945 a byl to hlavní a nejrozsáhlejší bod jednání vlády. Vláda po jednání pověřila ministerstvo přípravou zákona, konečné rozhodnutí zůstávalo v moci parlamentu, jelikož univerzitu bylo možné zřídit jen zákonem. U Nejedlého se přimlouvala velká skvadra olomouckého obyvatelstva, mezi nimi i přední představitelé. Obnovení univerzity podporoval i JUDr. Oldřich John z Prostějova, přítel premiéra Fierlingera. Sám Fierlinger již v této době orodoval za univerzitu v zákulisí i otevřeně (Konečný, 2003, s. 141-142).

Zákon o obnovení univerzity byl přijat Prozatímním národním shromážděním 21. února 1946. Byl rovněž odsouhlasen název Univerzita Palackého, ihned po odsouhlasení zákona byla zpráva předána telefonicky do Olomouce, kde se rozezněly zvony kostelů. Počítalo se se vznikem čtyř fakult, z nichž jedna již plně fungovala, a to bohoslovecká fakulta. Následně se měly zřídit fakulty právnická, lékařská a filozofická (Urbášek, 2023, s. 161). Lékařská fakulta měla vzniknout okamžitě, zatímco ostatní dvě měly být dle zákona vybudovány do roku 1948 (Konečný, 2003, s. 143). Rovněž byl zamítnut i návrh na vznik přírodovědecké fakulty, což bylo odůvodněno tím, že by její zřízení bylo příliš nákladné, nebyl by dostatek kvalifikovaných pracovníků ani uchazečů o studium (Konečný, 2003, s. 144). Následně byla do univerzity začátkem dubna včleněna fakulta pedagogická, a to na základě zákona č. 100/1946. V Olomouci tak mělo fungovat pět fakult. Právnická fakulta ale nebyla ve čtyřicátých letech zřízena. Svého zřízení se v Olomouci dočkala až v devadesátých letech 20. století. Jak udává Biebrle (2016, s. 11), vzhledem k tomu, že mezi nejaktivnější členy Akčního výboru patřili právě studenti práv, to byl trochu paradox. Rozhodujícím faktorem nezřízení právnické fakulty

byl porevoluční odpor proti právníkům. Únorový převrat poté znamenal úplné zavržení zřízení fakulty. Navíc byla zrušena i právnická fakulta v Brně. Studium práv se plně koncentrovalo do Prahy, kde bylo soustředěno na „dělnické kádry“ (Biebrle, 2016, s.11-12). V tomto počínu můžeme sledovat jednoznačnou snahu o ovládnutí justice a prokuratury.

Slavnostní otevření univerzity bylo naplánováno na 21. února 1947, tedy rok přesně od přijetí zákona o její obnově. Tento slavnostní akt znamenal pro univerzitu mnoho. UP byla totiž stále pod patronátem Masarykovy univerzity v Brně, kterou pověřilo ministerstvo kontrolou, když delegovalo část svých pravomocí na její akademický senát (Konečný, 2003, s. 158). 21. únor se tak v Olomouci nesl ve slavnostním duchu. Bylo ovšem potřeba velkých příprav, byl to i test pro novou univerzitu, zda dokáže zorganizovat tak velkou akci. Do města se sjeli nejvyšší činitelé republiky v čele s prezidentem Edvardem Benešem a předsedou vlády Klementem Gottwaldem. Pro delegaci byl naplánován oběd a na třetí hodinu odpolední hlavní program. Během hlavního programu vystoupil s projevem Beneš, který uvedl, že uplatnění UP viděl hlavně na Moravě, jeho projev byl ale zdvořilý a podpořil funkci univerzity. Naopak ministr školství Stránský ve svém projevu uvedl, že univerzita nebude mít význam pouze regionální. Viděl v univerzitě kulturní přesah pro celou republiku (Konečný, 2003, s. 157). Důležitý byl inaugurační projev nového rektora. Profesor Fischer vyzval vládu, aby zajistila pro obnovenou univerzitu finance, bez nichž nebude schopna plnit svoji funkci (Jařab, 2018, s. 205).

Fischerova role a osobnost byly pro začátky univerzity velice důležité. Když se profesor Fischer univerzity ujal, měl s ní velké plány. Nechtěl vytvoření jen nějakého vysokého učiliště, chtěl vybudovat univerzitu s celostátním a mezinárodním přesahem (Jařab, 2018, s. 205). Do jisté míry chtěl vybudovat univerzitní město tak, jak ho známe dnes. Viděl důležitost v propojování fakult a jejich vzájemné symbióze. Chtěl vybudovat univerzitní město, které by bylo otevřené všem. Tehdejší režim mu to ale neumožnil, poněvadž obnovená univerzita fungovala v relativně svobodných podmínkách jen necelý rok. I po únorovém komunistickém převratu se profesor Fischer snažil udržet univerzitu apolitickou (viz. s. 18). Byť se pounorová očista nedotkla Palackého univerzity tak jako jiných vysokých škol, neznamenalo toto temné období v dějinách našeho státu prospěch ani pro ni. Koncem čtyřicátých let se funkce rektora vzdal profesor Fischer, díky kterému se s největší pravděpodobností nedostávalo tvrdému zásahu do vnitřku univerzity ze strany komunistických funkcionářů. Byť působil Fischer v padesátých letech jako prorektor, roku 1954 za dosud nejasných okolností univerzitu opustil a byl vyobcován i z KSČ (Urbášek, 2003, s. 41).

4.1 Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta UP

Pouňorovou situaci na Univerzitě Palackého jsme si částečně popsali již v podkapitole 2.4.1. Nyní si uvedeme konkrétní příklad toho, jak na univerzitě dokázal působit fakultní akční výbor. Ten měl největší vliv právě na tehdejší teologickou fakultu. Komunisté, jak je dobře známé, označovali dle vzoru Marxe náboženství za opium lidstva. Tvrdé represe tak postihovaly teologické fakulty po celé zemi. Často byly vyčleňovány z univerzit nebo úplně rušeny.

Vztah komunistů k církvi byl definován na VIII. sjezdu strany v březnu 1946. Zde komunisté počítali se svobodou církve a respektování vyznání, vše ale bylo podmíněno tím, jak bude církev přistupovat k budování lidové demokracie (Kaplan, 1993, s. 19). Na dalším sjezdu strany na podzim roku 1948 se náboženská otázka změnila. Komunisté chtěli, aby každý občan přijal východiska marxismu a tím se stal přesvědčeným ateistou. Snažili se tedy o plnou transformaci společnosti. Největším paradoxem, jak už to u totalitních režimů bývá, bylo, že značná část komunistů i jejich voličů byli věřící (Rychlík, 2020, s. 117). Tuto skutečnost můžeme vidět i v návrzích kandidátky pro krajský výbor. V posudcích studentů VŠ i zaměstnanců ROH jsou častou zmíněna náboženská vyznání.²⁰ Často docházelo k obratu na ateistu a bezhlavému následování marxismu okamžitě. U některých byl i problém z hlediska toho, že se víry nikdy zcela nevzdali. V čem ale viděli komunisté hlavní potíž, byla hierarchie církve. Největšího nepřítele viděli v římskokatolické církvi. Tím, že církev nebyla vyčleněna ze státu, nárokovali si komunisté právo na potvrzování biskupů. To jim ovšem Vatikán neumožnil (Rychlík, 2020, s. 117). Začaly tak rozsáhlé akce na likvidaci církve, řeholních řádů, a co je pro nás důležité i teologických fakult.

Jak jsme již zmiňovali, na univerzitě působil celouniverzitní akční výbor. Ten byl ale na popud KAV NF zrušen. Jako hlavní důvod můžeme uvést složité zásahy do jednotlivých fakult, především do fakulty teologické. Fakultní výbory podléhaly přímo tajemníkovi KAV pro vysoké školy Bohumilu Hajznerovi. Ten se chopil přímého vedení fakultního výboru na bohoslovecké fakultě a ihned od počátku razil nejtvrďší kurz (Urbášek, 2023, s. 162). Hajzner pronikl do uzavřené bohoslovecké fakulty a začal konat. Seznamoval se se situací na fakultě, hlavně jej zajímal přístup učitelů a studentů k ideologickým otázkám. O situaci měl informovat

²⁰ Inventární číslo 36, karton 88. SokA.

9. dubna 1949 Ústřední akční výbor Národní fronty v Praze. Hajzner tak také učinil a jeho elaborát nebyl pro fakultu vůbec dobrý (Urbášek, 2003, s. 137-143). Hajzner ve své zprávě označil studenty za náboženské fanatiky, kteří pocházejí hlavně z okolí Slovácka. Pedagogy popsal jako politicky zakuklené. Viděl v bohoslovecké fakultě velký problém a označoval ji jako fakultu s jasným odporem vůči cestě k socialismu (Urbášek, 2023, s. 162). Tento Hajznerův referát tak stačil k tomu, aby tvrdý postup vůči fakultě zahájilo i Ministerstvo školství. To zřídilo kultovní komisi, která měla dohled nad cvičeními i přednáškami. Spor vygradoval zavedením předmětu Společenských nauk, jehož název jen skrýval výuku marxismu-leninismu. Výukou byl pověřen Bohuš Černocký (Urbášek, 2003, s. 137-143). Problémem bylo, že děkan Vašek poukazoval na slib, že se na teologických fakultách nebude tento předmět vyučovat, navíc Černocký neměl kanonickou misi. Spor dopadl dle očekávání. Komise uznala, že předmět Společenské nauky bude na fakultě realizován a výukou byl pověřen právě Černocký. Komise následně rozhodla, že výuka teologie nebyla v Olomouci možná, jelikož byla v přímém rozporu s československým ústavním pořádkem (Urbášek, 2023, s. 162). Bohoslovecká fakulta UP v roce 1950 zanikla.

Komunisté tak v Olomouci praktikovali nejtvrďší možný postih. Podobným příkladem byla Katolická teologická fakulta UK. Ta sice nebyla zrušena, byla ovšem vyčleněna z univerzity. Dále působila jako samostatná škola v Litoměřicích (Novotný, 2007, s. 158). Zde byla obstarávána výuka duchovních pro Římskokatolickou církev. Výuku kontroloval Státní úřad pro věci církevní, kterému se zodpovídal i děkan.²¹

4.2 Přijímání studentů

Studenti, kteří měli zájem o studium na vysokých školách, museli od roku 1948 absolvovat přijímací řízení. Přijímací řízení neznamenovalo pouze kontrolu studijní, ale také politickou (Urbášek, 2003, s. 55). Kontrola třídního původu měla být jakýmsi sítem pro nevhodné kandidáty. Hlavním cílem bylo zajistit vyšší počet studujících, kteří měli dělnický původ. Mnohdy tak byla upozaděna odbornost. Podoba přijímacích komisí se v průběhu let měnila. Uvedme si příklad, kdy o přijetí rozhodovaly střední školy, konkrétně maturitní

²¹ AION CS, ©2010-2024. §5 Nařízení vlády č. 112/1950 Sb. Vládní nařízení o bohosloveckých fakultách. *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2024-03-02]. Dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-112>.

komise. Ty měly na starost zajištění odborných a kádrových informací o uchazeči (Jirásek, 1998, s. 69). Jakmile střední škola získala potřebné dokumenty, zasílala je dále přímo přijímací komisi, která rozhodovala o přijetí na vysokou školu. Dalším směrodatným ukazatelem pro přijetí byla kritéria hodnotící uchazeče o studium (Jirásek, 1998, s. 59):

1. Třídní původ,
2. Politická uvědomělost a orientace v politice,
3. Odborná způsobilost,
4. Směrná čísla stanovená Státním úřadem plánovacím.

Pokud uchazeč prošel tímto sítím, čekal jej pohovor s komisí vysoké školy. Pohovor měl sloužit především jako revize a kontrola informací, které byly zaslány střední školou (Urbášek, 2003, s. 55).

Bylo však běžné, že možný budoucí uchazeč měl dveře na VŠ zavřené již na střední škole. Takovým příkladem byla i Eva Novotná na jejímž příkladu si ukážeme, jak se mohlo řešit přijímání “třídních nepřátel.“ Její případ řešil Krajský výbor KSČ a o jejím osudu bylo rozhodnuto dávno před možným nástupem na VŠ. Na Palackého univerzitě platila pro přijetí ke studiu obecná pravidla přijímacího řízení. Do prvního ročníku mohli být přijati uchazeči československé státní příslušnosti, kteří měli řádně vykonanou závěrečnou zkoušku na střední škole. Museli mít doporučení komise a bez problémů projít přijímacím řízením.²² Eva Novotná studovala na Slovanském gymnáziu a splňovala prozatím minimálně první podmínku o státní příslušnosti. Vzhledem k jejímu posudku Krajského výboru, který se o ní bavil jako nadprůměrné žákyni, lze předpokládat i úspěšné složení maturitní zkoušky. Krajský výbor KSČ ale narazil na hlavní problém. Eva byla, dle jejich označení, dcera “vesnického boháče.“, což pro komunisty byla definice nepřítele středních a malých rolníků. Navíc byl její otec odsouzen na 2,5 roku za údajné kontakty s Němci během 2. světové války a rodině byl zkonfiskován majetek. Sekretariát požadoval její vyloučení ze studií a vyloučení z ČSM. Dalším návrhem bylo ponechání na gymnáziu, ale nemožnost studovat dále na vysoké škole.²³ O finálním rozhodnutí se nám dokumenty dohledat nepodařilo. I tak je z výše uvedeného jasné, že studium na VŠ bylo pro studenty Evina původu ve většině případů zcela znemožněno. KV KSČ v jedné

²² Seznam přednášek na Filozofické fakultě Palackého university 1951-52.

²³ Fond KV KSČ Olomouc Inventární číslo 36, karton 88.

ze svých zpráv uvádí, že studenti ze středních vrstev, drobní výrobci, maloobchodníci apod. budou přijímáni podle toho, jaký mají oni a jejich rodiče poměr k rodné zemi.²⁴

4.2.1 Absolventi dělnických kurzů

Selekce a přijímací síto se netýkaly absolventů státních kurzů pro přípravu pracujících na vysokých školách, tzv. ADK. Tito uchazeči byli přijímáni přednostně a bez informativních pohovorů (Urbášek, 2003, s. 55). Přijímání absolventů ADK mělo za cíl navýšit počet studentů z dělnických a malorolnických rodin, což byl také jeden z požadavků na přijetí do kurzu. Kurzy bylo jednoleté nebo dvouleté. Účastnili se jich posluchači ve věku 18 až 28 let, kteří měli hrazené ubytování, stravování i celý kurz (Pulec, 2012, s. 113). Kurzy započaly v polovině ledna 1949. Komunisté od nich hodně očekávali, proces byl ale do značné míry uspěchaný. Do kurzů se tak dostávali posluchači, kteří plně nesympatizovali s režimem a reakční myšlenky se s nimi držely po celou dobu kurzu (Pulec, 2012, s. 114). Proto byly zřízeny doučovací semináře a údernické skupiny, které měly za úkol politickou agitaci. Tu měli vykonávat zkušenější a uvědomělí soudruzi (Connelly, 2008, s. 409). Kurzy však nebyly obsazeny tak, jak komunisté očekávali. Neplnil se plán absolventů, kteří by přecházeli dále na vysoké školy a navyšovali tak procenta studentů dělnického původu. V roce 1951 absolvovalo zkoušky 1179 posluchačů, z nichž 1101 pokračovalo ve studiu dále (Connelly, 2008, s. 413). Zájem o kurzy ale uvaldal. Rokem 1952 studovalo na VŠ zhruba 2600 absolventů ADK. Absolventi kurzů nebyli vůbec připraveni na studium na vysoké škole. Hlavně z počátku studia se projevovala jejich nevědomost a neschopnost chápat věci v širších souvislostech (Pulec, 2012, s. 115). Ostatní studenti vůči nim neměli příliš sympatický vztah. ADKáři totiž disponovali značnými výhodami pro přijetí, jak bylo zmíněno. Postupný nezájem vedl k poslednímu běhu kurzů, který započal roku 1953. Nadále komunisté počítali s velkým přílivem středoškoláků z dělnických rodin (Connelly, 2008, s. 416).

4.3 Zakládání kateder marxismu-leninismu

Propagace marxismu-leninismu měla na vysokých školách vést k větší podpoře komunistické ideologie. Navíc měla působit na názorovou základnu studentů, kteří měli uvěřit v důležitost třídního boje (Connelly, 2008, s. 331). Výuku tzv. společenských nauk měli od roku 1948 zajišťovat členové stranických orgánů na vysokých školách (Konečný, 2003, s. 170). Na výuku těchto ideologických předmětů však neměly univerzity učitele. Na Univerzitě

²⁴ Fond KV KSČ Olomouc Inventární číslo 36, karton 88. Zpráva o přijímání studentů na UP.

Palackého se tak do vedení přednášek zapojovali i samotní studenti z vyšších ročníků (Konečný, 2008, s. 170). V letech před založením KML se o výuku společenských nauk staral PhDr. Václav Losík.²⁵ Studenti museli taktéž absolvovat předmět dialektický materialismus, či kulturní revoluci.²⁶ Ze seznamu přednášek lze vyčíst opravdu velkou snahu včlenit marxistickou ideologii do studia jazyků. Ať už se jednalo o studium například češtiny, polštiny nebo španělštiny, studium bylo obstaráno Úvodem do marxistické jazykovědy a Marxistickým pohledem na literaturu. Do povinných cvičení byl zařazen i Literární marxistický proseminář. Ve složení předmětů je tedy vidět sílící tlak na včlenění základní komunistické ideologie. Té se nevyhnuli ani studenti dějepisu nebo filozofie, jejich studium zahrnovalo Marxistický pohled na umění nebo Komunistickou morálku.²⁷

Povinnost zřizovat katedry marxismu-leninismu vydal Ústřední výbor KSČ v listopadu 1951. Strana nebyla spokojena s výukou společenských nauk, KML se tak měly postarat o zkvalitnění výuky ideologických předmětů. Učitelé měli absolvovat rychlokurzy dějin Komunistické strany SSSR, dějin KSČ, politické ekonomie a dialektického a historického materialismu (Connelly, 2008, s. 342). ÚV KSČ navíc rozhodl o zavedení povinného předmětu Základů marxismu-leninismu. Tento fakt máme potvrzený i ze seznamu přednášek Filozofické fakulty UP. Do čela KML byla dočasně postavena Jiřina Popelová Otáhalová, která vyučovala i základy marxismu-leninismu.²⁸ Při UP byla zřízena celouniverzitní KML pod vedením Losíka²⁹, který byl jedním z prvních propagátorů KML a ideologie. Ovšem již v polovině 50. let začal názorově kolísat a po normalizaci byl vyloučen ze strany (Konečný, 2003, s. 170). Na Univerzitě Palackého byl největší problém v KML na lékařské fakultě. Tu vedl František Lón, toho popisuje Konečný (2003, s. 170) jako typického stalinistu s psychopatickými rysy. Lón byl přesný opak Losíka. Losík byl značně oblíbený pro svůj lidský přístup, zjednodušeně to nebyl typický bolševik. Lón tedy představoval pro většinu akademiků hrozbu. Losík a Otáhalová se snažili udržovat na univerzitě přátelské a nekonfliktní vztahy (Konečný, 2003, s. 171). Pokud opomeneme Lóna, největším problémem ve zřízení KML bylo seškrtání ostatních

²⁵ Seznam přednášek na Filozofické fakultě 1950-51.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Seznam přednášek na Filozofické fakultě 1951-52.

předmětů. Ideologické předměty³⁰ zabraly velkou časovou dotaci. Asi nejlepším příkladem je dle tehdejší doby vyškrtnutí předmětu klasické filozofie, která byla nahrazena filozofií marxistickou.³¹

4.4 Pedagogická fakulta

Pedagogické fakulty byly pro šíření ideologického myšlení důležité. Měly za úkol vychovávat budoucí učitele, kteří měli předávat komunistické myšlení dalším generacím. Do jisté míry měli být prodlouženou rukou KSČ a přesvědčenými apoštoly socialismu (Hlava šestá, 2020, s. 497). Pedagogické fakulty to ovšem neměly v období totalitní vlády KSČ úplně jednoduché.

Pedagogická fakulta UP byla po válce obnovena stejně jako celá univerzita. Nevznikla však přímo zákonem č. 35/1946 o obnovení univerzity. Fakulta byla zřízena na základě zákona č. 100/1946 z 9. dubna 1946 (Urbášek, 2023, s. 160). Začala naplno plnit svoji funkci ihned po slavnostním otevření univerzity. Měla poskytnout budoucím učitelům vysokoškolské vzdělání, tak, jak to bylo dáno dekretem prezidenta Beneše. Vzdělání zde měli získat budoucí učitelé mateřských škol a škol tzv. I. a II. stupně vzdělávání (Neuvedený, 2016, s. 15). Zajímavou informací jsou především povinné předměty pro učitele mateřských škol. Ti museli absolvovat předmět Přehled dějin československých a slovanských.³² V tomto kroku lze sledovat jasnou snahu o důraz na slovanskou myšlenku. Tu měli šířit i učitelé těch nejmenších žáků. Celkově v seznamu přednášek vidíme velký důraz na slovanské dějiny. Tato myšlenka postupovala našimi dějinami už v 19. století. Pokud bychom hledali studijní programy učitelství na mateřských školách a učitelství školy národní, v roce 1950 je již nenajdeme. V tomto roce bylo vyčleněno z pedagogické fakulty. O vyučování těchto studijních programů se dále staralo Fučíkovo pedagogické gymnázium v Olomouci (Konečný, 2003, s. 173).

Pedagogické fakulty se ale potýkaly s velkým nezájmem uchazečů. Právě již zmíněný rok 1950 a zřízení pedagogických gymnázií znamenal ještě větší úbytek studentů. Na fakultách tak zůstali pouze studenti učitelství pro školy II. stupně. Na některých pedagogických fakultách poklesl počet posluchačů pod kritickou mez (Pulec, 2012, s. 195). Státní výbor pro vysoké školy proto začal předkládat návrhy na úpravu fakult. Často počítal s tím, že pedagogické fakulty

³⁰ Předměty budou popsány detailněji později.

³¹ Seznam přednášek na Filozofické fakultě 1951-52.

³² Seznam přednášek Palackého university v Olomouci v letním semestru 1948.

budou organizovat především dálkové studium. Popřípadě se měly starat o koordinaci učitelského studia na jiných fakultách (Pulec, 2012, s. 196). Otázka učitelského studia následně ale ve veřejném prostoru do jisté míry vyšuměla a zůstávala spíše v pozadí. Znovu nastolena byla roku 1953 školským zákonem. Rok 1953 znamenal pro pedagogické fakulty velkou ránu. Naopak pro odpůrce to bylo velké vítězství. Učitelské studium bylo zákonem³³ a vládním nařízením³⁴ rozdrobeno do několika škol. Pro učitele na mateřských školách byly zřízeny tříleté pedagogické školy, učitelé pro první až pátý ročník měli rok studia navíc. Studenti učitelství pro druhý stupeň se učili na vyšších pedagogických školách a konečně učitelé pro devátý až jedenáctý ročník studovali na vysokých školách pedagogických (Pulec, 2012, s. 201). Poslední dva typy škol spadaly pod vysoké školy. Tyto kroky měly umožnit studium většímu počtu studentů (Kovaříček, 1984). My se budeme především věnovat Vysoké škole pedagogické v Olomouci. Zákonem z roku 1953 se prakticky počítalo i s pomalým koncem fakulty filozofické, která měla být postupně slučována do Vysoké školy pedagogické. Se zánikem FF UP se počítalo do roku 1957 (Konečný, 2003, s. 173). Tímto krokem by došlo k obrovskému oslabení Palackého univerzity, neboť by sestávala pouze z fakulty lékařské.

Nově ustanovená Vysoká škola pedagogická v Olomouci začala fungovat již ve zmíněném roce 1953. Sestávala z fakulty společenských věd a fakulty přírodních věd. Dále se starala o fungování filozofické fakulty. Filozofická fakulta se v padesátých letech de facto změnila ve fakultu společenských věd. VŠP tak začala fungovat jako náhrada pedagogické fakulty. Směr výuky ideologických předmětů ovšem nijak neuhnul. Bylo plynule navázáno na předměty pedagogické fakulty. Byť můžeme sledovat pár drobných změn, ideologických předmětů se to ve velké míře netýkalo. Vyučoval se společný základ, ten zahrnoval právě předměty, které měly do budoucích učitelů dostat marxistickou ideologii. Zajímavým předmětem byly Dějiny KSSS, které byly vyučovány v prvním a druhém semestru. Plynule na ně další semestry navazovaly Dějiny KSSS 2.³⁵ Studium učitelství se koncem padesátých let opět výrazně proměnilo. Vzdělávání učitelů pro střední školy se navrátilo zpět před rok 1953, tedy zpátky na filozofické fakulty a fakulty přírodovědecké (Vorlíček, 1992, s. 347).

³³ AION CS, ©2010-2024. Nařízení vlády č. 31/1953 Sb. *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2024-03-05]. Zákon č. 31/1953 Sb. Dostupné online na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-31>.

³⁴ AION CS, ©2010-2024. Nařízení vlády č. 32/1953 Sb. *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné online na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-32>.

³⁵ Seznam přednášek Vysoké školy pedagogické a Filozofické fakulty Palackého university v Olomouci, 1954-55.

Nejvýraznější změnou bylo založení Pedagogického institutu, který do jisté míry suploval dřívější pedagogické fakulty (Konečný, 2003, s. 179). Urbášek (2008, s. 35) definuje vznik těchto institutů za další zmatečný krok v hledání cesty k učitelskému vzdělávání. Vznik PI totiž znamenal zánik Vysokých škol pedagogických. Jen na Univerzitě Palackého se fakulty VŠP připojily pod univerzitu (Urbášek, 2008, s. 35). Až teprve rok 1964 znamenal pro studenty učitelství klid. Studium se konsolidovalo zpět do obnovených pedagogických fakult.³⁶ Ty se včlenily zpět do univerzit. Tímto krokem zanikla síť pedagogických institutů, která tak neměla dlouhého trvání (Urbášek, 2008, s. 36). Tyto změny dosti souvisely s uvolňováním politického režimu. Školství již nemělo snahu napodobit nebo přiblížit se sovětskému modelu školství, který byl jednoznačně zastalejší. Nýbrž se do školství začaly prosazovat potřeby československé společnosti (Zounek, Šimáně, Knotová, 2016, s. 144).

³⁶ BECK-ONLINE, © 2017. Zákonné opatření Národního shromáždění 166/1964 Sb. znění účinné od 1. 9. 1964 do 30. 6. 1992. *beck-online.cz* [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné online z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgy2f6mjwgywta>.

5 Předměty marxisticko-leninského základu na UP

V této kapitole si přiblížíme předměty ideologického základu, který byl pro komunistický režim stěžejní. Každý předmět si, pokud možno, stručně popíšeme, vycházet budeme především z dobových učebnic. Důležitou součástí kapitoly budou informace ze seznamů přednášek UP, ze kterých zjistíme, jaký důraz byl na něj v našem inkriminovaném období kladen. Pokusíme se rovněž porovnat, zda byly ve studijních kombinacích nějaké odlišnosti.

Pokud se podíváme na období 1948–1950, zjistíme, že hlavní úlohu v šíření ideologie hrály povinné přednášky ze společenské nauky, které měly zastoupení ve všech semestrech.³⁷ Přednášel je PhDr. Václav Losík, jehož úlohu na UP jsme si již stručně popsali v kapitole 4.3. Konec čtyřicátých let a začátek let padesátých byl ve znamení slovanské myšlenky. Můžeme si uvést pár příkladů, na kterých tuto důležitost slovanské myšlenky krásně uvidíme. Supl. PhDr. František Malinský se právě slovanským dějinám věnoval nejvíce. Obstarával výuku pro studenty učitelství mateřských škol až po studenty učitelství pro druhý stupeň. Jeho primárním předmětem byl Přehled dějin československých a slovanských.³⁸ Další výčet jeho přednášek můžeme vidět zde:

Přehled dějin československých a slovanských – pro mateřské školy

Dějiny československé IV. – pro obecné školy 1. a 2. ročník

Přehled novověkých dějin slovanských – pro obecné školy 1. a 2. ročník

Dějiny československé a slovanské IV. – pro měšťanské školy 1. a 2. ročník.³⁹

Na Filozofické fakultě existoval přímo obor slovanské filologie, která zahrnovala přednášky, cvičení a semináře, které se týkaly slovanské kultury:

Soukr. Doc. Dr. František Kopečný

Třídění jazyků slovanských

Supl. Dr. Otakar Vašek

Dějiny slovanských literatur

³⁷ Seznam přednášek na Filozofické fakultě UP v roce 1950-51.

³⁸ Seznam přednášek Palackého university v Olomouci v zimním semestru 1948–49.

³⁹ Seznam přednášek Palackého university v Olomouci v letním semestru 1948.

Na FF UP bylo obstaráno studium jazyků i jiných než slovanských, opakem byla pedagogická fakulta, zde se studovala pouze čeština nebo slovanské jazyky. Důležitost slovanské myšlenky se dostává do pozadí rokem 1951, kdy začaly být povinně zakládány katedry marxismu-leninismu. V tomto období se začal klást daleko větší důraz na předměty marxisticko-leninského základu.

5.1 Základy marxismu-leninismu

Předmět Základy marxismu-leninismu byl jedním z prvních, které se na univerzitě vyučovaly. V roce 1951 byl jako povinný ve společném základu, to znamená pro všechny studijní kombinace. O jeho výuku se starala prof. Otáhalová. Předmět prostupoval ve společném základu i na pedagogické fakultě. Na dalších řádcích si popíšeme hlavní strukturu předmětu a jak se snažil ovlivnit myšlení studentů.

Když otevřeme učebnici Základů marxismu-leninismu, zjistíme, že je předmět úzce provázán s filozofií marxismu-leninismu a jejími základy. Klade také důraz na materialistickou dialektiku. Již v úvodním slově jsou zmíněny nejdůležitější úkoly učebnice. Doslova je napsáno: „*Úkolem této knihy je ve zcela přístupné formě vyložit základy marxismu-leninismu jako jednotného a uceleného učení. Výklad tohoto velikého učení se opírá o Marxovy, Engelsovy a Leninovy práce a rovněž o usnesení a dokumenty Komunistické strany Sovětského svazu, které zobecňují její bohaté zkušenosti.*“ (Neznámý, 1961, s. 5). Učebnice je rozdělena do pěti oddílů. My se detailněji podíváme na ty, které považujeme za nejdůležitější. První a druhý oddíl se zabývá základními tezemi marxisticko-leninské filozofie a dialektického a historického materialismu. Třetí oddíl zaznamenává pohled marxisticko-leninské politické ekonomie kapitalismu. Čtvrtá část se věnuje teorii a taktice mezinárodního komunistického hnutí. Poslední pátá část se zabývá učením o výstavbě socialistické a komunistické společnosti (Neznámý, 1961, s. 5). Mezi nejdůležitější kapitoly této učební pomůcky můžeme zařadit kapitolu o třídním boji, která se nachází ve II. oddílu. V podstatě je teorie třídního boje nejdůležitější myšlenkou marxismu. Přesvědčí nás o tom hned první odstavec učebnice, ve kterém se udává, že marxismus jako jediný přinesl jasný směr z neustále opakujícího se pokroku, stagnace, míru a války. Vodítkem má být právě teorie třídního boje. Podle níž se má

⁴⁰ Seznam přednášek Palackého university v Olomouci v letním semestru 1948.

dočkat dělnická třída vítězství ve svém osvobozovacím boji (Neznámý, 1961, s. 151). Kapitola rozebírá všechny třídy společnosti. Dále se snaží mapovat typy a formy státu a má studentovi ukázat špatnou hlavně kapitalistických států. Defínuje jej jako nástroj třídní nadvlády (Neznámý, 1961, s. 158). Poslední kapitolu, kterou z učebnice vypíchneme, najdeme v V. oddílu. Konkrétně je to kapitola Diktatura proletariátu a proletářská demokracie. Autor v kapitole uvádí, že je potřeba potlačit odpor tříd, které byly svrženy z křesla moci. Jako příklad popisuje VFR. Ovšem jako nejhlubší sociální přeměnu defínuje socialistickou revoluci. Z toho důvodu, že likviduje vykořisťování člověka člověkem (Neznámý, 1961, s. 532). Asi nejtvrďší myšlenku najdeme ve větě: „*Být marxistou znamená uznávat nutnost diktatury proletariátu.*“ (Neznámý, 1961, s. 533). Proletářská diktatura má být jediným prostředkem, jak skoncovat s vykořisťovatelskou společností. Asi není překvapením, že tato myšlenka pochází z Leninovy hlavy.

V předchozím odstavci jsme si ukázali jedny z hlavních myšlenek, které se vyučovaly na přednáškách Základů marxismu-leninismu. Ze seznamů přednášek zjistíme, že Základy marxismu-leninismu, či Úvod do marxismu-leninismu se vyučoval na Univerzitě nepřetržitě 12 let.⁴¹ Povětšinou se tento předmět vyučoval ihned po nástupu na vysokou školu, a to v prvním i druhém semestru. V polovině padesátých let byl ovšem vyučován i ve druhém ročníku.⁴² Koncem padesátých let jej ale najdeme pouze ve společném základu pro první ročníky.⁴³ Konec vyučování základů marxismu-leninismu do jisté míry souvisel s politickým uvolněním režimu. Jak uvádí Rychlík (2020, s. 167), docházelo k určitému, ale omezenému uvolnění v oblasti ideologie.

Předmět měl za úkol konkrétně vyložit základy marxismu-leninismu. Měl předat nejdůležitější myšlenky Marxe, Engelse a Lenina studentům v ucelené formě. Konkrétně se především opírá o myšlenku třídního boje, kterou se snaží rozvést a dokázat její důležitost napříč historií jako například ve VFR.

⁴¹ Seznam přednášek Filosofické fakulty University Palackého v Olomouci, 1963–64.

⁴² Seznam přednášek Vysoké školy pedagogické a Filosofické fakulty Palackého university v Olomouci, 1954-55.

⁴³ Seznam přednášek Fakulty společenských věd University Palackého v Olomouci, 1959-60.

5.2 Dějiny KSSS

Dějiny KSSS spadaly do všeobecné vzdělávací části pro všechny obory. O jejich výuce se dozvídáme především ze seznamu přednášek z roku 1954–55.⁴⁴ Výuka dějin KSSS sestávala z klasických přednášek, a navíc byla nadstavena cvičením. Jednalo se logicky o povinný předmět pro všechny studenty. Pokud si uděláme stručný nástin nejdůležitějších etap dějin KSSS, Bartoněk (1954, s. 25) je definuje takto:

1. Boj za vytvoření marxistické strany nového typu
2. Komunistická strana v boji za diktaturu proletariátu
3. KSSS v boji za vybudování socialismu a komunismu

Především druhá etapa se úzce provazuje s výukou základů marxismu-leninismu. Důležitost je nadále kladena neustálé péči strany o výchovu svých členů v ideologické otázce. Bartoněk (1954, s. 14) přikládá velkou důležitost Stručnému výkladu dějin. Ten byl schválen Ústředním výborem strany a Bartoněk jej považuje za skutečnou encyklopedii marxismu-leninismu.

Pokud student absolvoval Dějiny KSSS 1, byl nucen pokračovat v navazujícím předmětu, tedy dějiny KSSS 2.⁴⁵ Dále však můžeme sledovat ve výuce marxismu-leninismu změny. Výuka byla změněna a dějiny KSSS 1 a 2 byly zcela vypuštěny ze všeobecného základu.⁴⁶ O tomto faktu informuje i Urbášek (2012, s. 219), kdy se kvůli převažujícímu historismu od výuky dějin KSSS upustilo. Ministerstvo školství jej rušilo od studijního roku 1956-1957. Jak jsme již zmiňovali, na UP tomu bylo o rok dříve, je možné, že se jedná pouze o nesoulad. I přes ukončení výuky přišel Bartoněk s další příručkou.⁴⁷ V této příručce považuje za základní nedostatky ve výuce snižování úlohy Lenina (Bartoněk, 1963, s. 20). A pokládá za důležité pěstování Stalinova kultu.

Dějiny KSSS sloužily primárně ke stručnému výkladu dějin, který byl schválen Ústředním výborem strany. Předmět měl za úkol jednoznačně definovat důležitost KSSS v dějinách a budoucnosti socialismu a komunismu. Jeho struktura byla provázána se základy marxismu-leninismu. Předmět byl důležitý i z hlediska výstavby socialismu v Československu.

⁴⁴ Seznam přednášek Vysoké školy pedagogické a Filosofické fakulty Palackého university v Olomouci, 1954-55.

⁴⁵ Seznam přednášek Vysoké školy pedagogické a Filosofické fakulty Palackého university v Olomouci, 1954-55.

⁴⁶ Seznam přednášek Vysoké školy pedagogické a Filosofické fakulty Palackého university v Olomouci, 1955-56.

⁴⁷ *Jak u nás studovat dějiny KSSS.*

5.3 Vědecký komunismus

Výuka vědeckého komunismu nahradila přednášky a cvičení z dějin KSSS. Jednalo se tedy o nový předmět marxisticko-leninského základu. Vědecký komunismus především zkoumal proces revolucí, vznik a vývoj komunistické společnosti. Tento přechod měl být chápán jako dosažení největšího pokroku společnosti a lidstva samotného. Zaobíral se jako většina ideologických předmětů přeměnou kapitalismu na socialismus (Fedosejev a kol., 1979, s. 7). Jeho primární úkolem bylo studentům ukázat správný a jediný obraz vývoje společnosti. Tak jako každý ideologický předmět, byl vědecký komunismus úzce provázán s marxisticko-leninskou filozofií a politickou ekonomikou.

Zpočátku je především popsán předmět vědecký komunismus jako celek. Následně se zabývá přechodem ke komunismu. Zmiňuje se zde revoluční světový proces. V podstatě počítá s tím, že kapitalismu bude ve světě neudržitelný a dojde k jeho úplné krizi. Ta by dle Fedosejeva a kol. (1971, s. 98) měla vést přes zostřené imperialistické vztahy k revolučnímu dělnickému hnutí. Imperialismu je označen jako zdroj válek. Doslova je napsáno, že první světová válka byla způsobena politickým zřízením (Fedosejev a kol., 1971, s. 130), což je značně omezený pohled. Samozřejmě dochází k zostřování třídního boje. O západu zde, logicky, nejsou dobré zmínky. Západní státy jsou popsány jako vykořisťovatelé, kteří po druhé světové válce zakládali po světě vojenské základny, které vedly k vytvoření NATO (Fedosejev a kol., 1971, s. 130). Zde bychom měli připomenout, že NATO je ze své podstaty organizací obrannou. Důraz je také kladen na komunismus jako nejvlivnější politickou hybnou sílu, která je hlavním činitelem společenského pokroku (Fedosejev a kol., 1971, s. 145). Tohle by nám mělo ukázat hlavní myšlenku vědeckého komunismu, samozřejmě je téměř na každé straně kladen důraz na marxisticko-leninskou myšlenku.

Jak jsme již zmiňovali, vědecký komunismus nahradil dějiny KSSS. Vědecký komunismus se vyučoval především ve třetím ročníku studia, některé ročníky jej absolvovaly ve čtvrtém roce studia.⁴⁸ Ve studijním plánu byl pro vědecký komunismus vyčleněn i čas na cvičení. Předmět prostupuje studiem neměně, vždy se vyučuje především ve třetím ročníku. Velká změna nastala v 60. letech, tak jako u většiny předmětů. Zrovna u vědeckého komunismu je to dobře vidět a nemohl to být omyl. Když se podíváme do seznamů přednášek a začneme si jednotlivé roky porovnávat, zjistíme, že pro studijní rok 1968–1969 se společný základ

⁴⁸ Seznam přednášek Filosofické fakulty University Palackého v Olomouci, 1960–61.

vyučovaných předmětů hodně mění.⁴⁹ Na FFUP se předešlý rok jistě vyučoval vědecký komunismus, jak přednáška, tak cvičení.⁵⁰ Následující rok tento předmět naprosto vymizel. Ve čtvrtém ročníku byl pro studenty zřízen předmět základy politických věd, což mělo s největší pravděpodobností nahradit právě vědecký komunismus. Lze v tom spatřit nepopiratelný fakt, že docházelo k velkému politickému tání. To se vtisklo i do vysokých škol, které byly alespoň na rok částečně osvobozeny od komunistické ideologie. Další potvrzení o politickém tání koncem 60. let můžeme vidět již ve studijním roce 1970–71. Zde se totiž na scénu vrací vědecký komunismus.⁵¹ Tímto máme potvrzenou tezi o vtisku pražského jara do předmětů na VŠ.

Primárním úkolem vědeckého komunismu bylo ukázat studentům správný a jediný obraz vývoje společnosti. Z hlediska ideologie obstarával především obraz socialismu jako zdroj míru a prosperity. Západní státy popisoval jako imperialistické, definoval západní státy jako každou příčinu války.

5.4 Politická ekonomie

Výuka politické ekonomie byla zastoupena na Univerzitě Palackého od roku 1955–56, kdy ji najdeme v seznamu přednášek na fakultě společenských věd.⁵² Zpočátku nejčastěji navazovala na základy marxismu-leninismu ve druhém ročníku. Od roku 1963–64 došlo ke změně, kdy se politická ekonomie začala na FF UP vyučovat ve třetím ročníku. Následující studijní rok se na pedagogické fakultě vyučovala politická ekonomie se zaměřením přímo na ČSSR.⁵³ Pokud jsme se v předchozí kapitole bavili o uvolňování ideologických předmětů během vrcholu pražského jara, politická ekonomie byla zrovna předmětem, který se udržel. Na pedagogické fakultě se nadále vyučovala ve druhém a třetím ročníku.⁵⁴ Na FF UP se politická ekonomie udržela jen pro studijní kombinaci dějepisu, kde se vyučovala politická ekonomie II.⁵⁵

⁴⁹ Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1968-69, Pedagogická fakulta.

⁵⁰ Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1967-68, Filozofická fakulta.

⁵¹ Universita Palackého v Olomouci, filozofická fakulta, studijní rok 1970-1971.

⁵² Seznam přednášek Vysoké školy pedagogické a Filosofické fakulty Palackého university v Olomouci, 1955-56.

⁵³ Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1964-65, Pedagogická fakulta.

⁵⁴ Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1968-69, Pedagogická fakulta.

⁵⁵ Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1968-69, Filozofická fakulta.

Co tedy znamenala politická ekonomie pro výuku na VŠ? Nikitin (1960) definuje politickou ekonomii jako vědu historickou. Dle něj jako věda zkoumá: „*Politická ekonomie je věda o vývoji společenských vztahů, tj. ekonomických vztahů mezi lidmi. Objasňuje zákony, které řídí výrobu a rozdělování materiálních statků v lidské společnosti na různých stupních jejího vývoje*“ (Nikitin, 1960, s. 15). To tedy znamená, že se politická ekonomie věnuje především vývoji od nižších stupňů společnosti k těm vyšším a zabývá se otázkami vztahů lidí a tříd (Nikitin, 1960, s. 15).

Nikitin (1960) rozděluje učebnici politické ekonomie na dvě hlavní části. Ta první se zabývá kapitalistickým výrobním způsobem. Druhá část charakterizuje socialistický výrobní způsob. Kapitalistický způsob je zde popsán jako vykořisťovací. Dělník je popisován jako osoba pod kontrolou kapitalisty, kdy kapitalista rozhoduje o tom, co bude dělník vyrábět, v jakém pořadí, rozsahu a jakým způsobem (Nikitin, 1960, s. 40). Nikitin zde v podstatě popisuje dělníka jako otroka. Naopak v socialistickém plánování Nikitin (1960, s. 193) logicky vyzdvihuje systém plánování. Což má zajišťovat stálý a rychlý rozvoj hospodářství. My víme, že např. během pětiletok docházelo často k nenaplnění této skutečnosti.

5.5 Marxisticko-leninská filozofie

Výuka marxisticko-leninské filozofie byla jedním z hlavních předmětů především po sovětské okupaci. Ihned v 70. letech se vepsala do společného základu na pedagogické fakultě.⁵⁶ To stejné se týkalo i filozofické fakulty. Změny se do jisté míry projevovaly jen v ročníku, ve kterém byl tento předmět vyučován. Velice často byl povinný buďto ve druhém nebo třetím ročníku. Zajímavou informací zjistíme ze seznamu přednášek pro obor speciální pedagogiky, zde je v povinném společném základu zapsána pouze marxistická filozofie,⁵⁷ tedy jen základní myšlenky Karla Marxe. Je možné, že studenti byli rozšířené verzi o názory Lenina ušetřeni, nutno dodat, že je to velice nepravděpodobné a jedná se s největší pravděpodobností pouze chybu. Komunisté sociální pedagogice nepřikládali nijak velkou váhu, můžeme tak předpokládat, že se jedná spíše o nedbalost. Následující rok neměli studenti speciální pedagogiky

⁵⁶ Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1970-71, Pedagogická fakulta.

⁵⁷ Universita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, studijní rok 1974/1975.

žádnou ideologickou filozofii nýbrž filozofii klasickou.⁵⁸ Ostatní studijní kombinace však nebyly o ideologickou filozofii ochuzeny.

Marxisticko-leninská filozofie se zabývala nejobecnějšími zákony ohledně vývoje světa. Celkově měla za úkol podat poznání světa jako na celek a dále na společnost a lidské poznání. Pro její jasné pochopení bylo zapotřebí pochopit dřívější dějiny. Pro ukázkou, jak mohla vypadat výuka tohoto předmětu na VŠ, nám postačí učební příručka od Šeptulina (1973). Šeptulin rozdělil knihu do stěžejních tří částí. Ta první se zabývá pochopením filozofie a následným převratem ve filozofii, který byl umožněný marxismem. Druhá část se věnuje dialektickému materialismu a poslední historickému materialismu. Nejvíce vyostřuje třídní boj právě poslední část. Dobře to můžeme vidět v kapitole XVI., kde se Šeptulin (1973, s. 271) zabývá lidovou masou jako hybatelem a rozhodující silou ve společenském vývoji. Kritizuje zde vyzdvihování monarchů, králů nebo vědců, kteří jsou historiky chybně označováni za hybatele, jelikož se zabývali duševní činností. Lidové masy jsou pro něj nedůležitější složkou společnosti, jelikož jsou hlavní výrobní silou a uskutečňují výrobu materiálních statků nutných k existenci a vývoji společnosti (Šeptulin, 1973, s. 272).

5.6 Vědecký ateismus

Hlavními problémy, které zkoumá vědecký ateismus, jsou sociální podstata náboženství jako zkresleného odrazu skutečnosti ve vědomí lidí, jeho vznik, vývoj a překonávání. Dále kriticky analyzuje komplex náboženských představ a pojmů, tzn. víru v boha, nesmrtelnost duše, poslední soud atd. (Okulov a kol., 1974, s. 7). Právě Okulov rozdělil učebnici vědeckého ateismu pro vysoké a střední školy do pěti základních oddílů:

1. Náboženství jako sociální jev
2. Ateismus a společenský pokrok
3. Světonázorové základy ateismu
4. Ateismus a náboženství v socialistické společnosti
5. Vědeckoateistická výchova

Předmět jako takový byl samozřejmě pevnou součástí uceleného názoru marxismu-leninismu. Interesující je kapitola XVIII., ve které se Okulov zabývá vztahem komunistů

⁵⁸ Universita Palackého, Pedagogická fakulta, 1975-1976.

k církvi. V kapitole je popsán vztah Lenina k církvi a jeho důraz na to, aby církev byla vyčleněna ze státu. To bylo dosaženo Velkou říjnovou revolucí (Okulov a kol., 1974, s. 221). Dále je kladen velký důraz na propagandu ateismu.

Na Univerzitě Palackého najdeme poprvé vědecký komunismus ve společném základu pro studijní rok 1973-1974. Vyskytuje se pouze jako povinný pro studenty pedagogické fakulty.⁵⁹ Studenti na FF UP jej ve společném základu neměli. Dle seznamu přednášek se zdá, že na výuku vědeckého ateismu nebyl kladen na FF UP takový důraz. Objevuje se totiž, pokud jsme správně hledali, v seznamu přednášek až na přelomu 70. a 80. let.⁶⁰

⁵⁹ Universita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, studijní rok 1973-1974.

⁶⁰ Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, Filozofická fakulta, 1979-1980.

6 Výuka ideologických předmětů po normalizaci

Již jsme zmiňovali, že období pražského jara znamenalo uvolňování režimu jak ve společnosti, tak na vysokých školách. Situace, která u nás nastala, se Sovětskému svazu nelíbila, a proto byla potřeba konat. Specifika vpádu a okupace vojsk Varšavské smlouvy zde uvádět nebudeme. Budeme se především snažit zachytit hlavní změny ve výuce na vysokých školách.

Po ustálení situace si mocenské centrum pro vysoké školy vytyčilo jasný cíl. Vysokým školám bylo potřeba navrátit socialistický charakter a přeměnit je v ideologickou prorežimní oporu (Urbášek, 2008, s. 76). Právě tato úloha byla přiklepnuta jednotlivým disciplínám marxismu-leninismu. Jednotlivé ideologické předměty tak plnily funkci nejen ideologickou, ale i výchovnou (Urbášek, 2008, s. 77). Kolář (1979, s. 152-153) uvádí, že komunisté by neměli tuto odpovědnost přisuzovat pouze učitelům ideologických předmětů. Jak se v praxi stávalo. Komunistickou výchovu měli praktikovat všichni pedagogové. Pro zlepšení komunistické výchovy a zlepšení podmínek pro výuku marxismu-leninismu tak byly od 15. února 1970 zakládány na VŠ ústavy marxismu-leninismu (Urbášek, 2008, s. 79). Komunisté si od založení slibovali to, že se již nebude opakovat situace z období pražského jara, která pro ně měla být poučením. Dále od ústavů očekávali pomoc překonat současný stav a vytvářet podmínky pro principiální názorový boj s buržoazní ideologií i antikomunismem, revizionismem a dogmatismem.⁶¹ Jak jsme již zmiňovali, konkrétně u ideologických předmětů normalizace znamenala návrat ke starým pořádkům. Od počátku studijního roku 1972-73 se výuka marxisticko-leninských disciplín realizovala podle prozatímních osnov, které kopírovaly především sovětský a východoněmecký model (Urbášek, 2008, s. 79).

Snahu přenést silnou socialistickou myšlenku můžeme vidět i v úvodním slovo rektora Gazárka. Ten se k příležitosti 30 let od osvobození Československa zmiňoval o důležitosti Rudé armády. Vyzdvihoval socialismus, díky kterému může univerzita fungovat. Studijní rok měl být charakteristický zvýšenou pracovní, studijní, svazáckou a politickou aktivitou.⁶² Studium marxisticko-leninských předmětů bylo unifikované a vrátilo se do osnov v plném rozsahu. V 80. letech se začal klást zvýšený důraz na absolvování povinné společensko-politické pedagogické praxe. Tu měli studenti absolvovat s chutí už v prvním a druhém ročníku jako pionýrství pracovníci. Ve třetím až šestém ročníku si mohli studenti vybírat, kde budou praxi

⁶¹ NEZNÁMÝ, 1970. Předsednictvo ÚV KSČ 1. dubna 1970. Vytvoření Ústavu marxismu – leninismu ÚV KSČ. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 2024-03-25]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/txt/txt_s_ksc_uv_1970_04_01_01.pdf

⁶² Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, 1975-1976, všeobecná část.

absolvovat. Byla jim doporučena funkce propagandisty, či svazáckého funkcionáře.⁶³ Kolář (1979, s. 157) toto definuje jako upevňování sebevýchovné role studenta v systému komunistické výchovy. Společensko-politická praxe měla být realizací základního principu komunistické výchovy, především na vysokých školách. Měla v sobě snoubit spojení revoluční teorie a praxe (Kolář, 1979, s. 161). Tato praxe prostupovala jako povinná na vysokých školách až do sametové revoluce. Lze také najít její charakteristiku přímo v seznamu přednášek. Od studentů se očekávalo, že se do výchovy mládeže budou zapojovat i mimo vyučování, jelikož jako pedagogičtí pracovníci byli zároveň i pracovníky veřejnými.⁶⁴

⁶³ Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, 1981-82, Pedagogická fakulta.

⁶⁴ Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, 1987-1988, Pedagogická fakulta.

Závěr

Bakalářská práce měla za cíl ukázat vývoj vysokého školství v českých zemích, především s přihlédnutím k výuce marxisticko-leninských předmětů společného základu. Práce dokazuje, že výuka ideologických předmětů na vysokých školách byla klíčovým nástrojem pro šíření marxisticko-leninské ideologie. Stěžejní pro toto šíření hlavní sovětské ideologie byl únorový komunistický převrat, kdy se dostali k neomezené moci. Marxisticko-leninská ideologie získala téměř veškerou kontrolu nad vzdělávacím systémem. To nám ukazují i politické čistky v řadách studentů i pedagogů. Kdy silně znevýhodnění byli studenti, kteří nepocházeli z dělnických rodin. Tento fakt nám potvrzuje i případ Evy Novotné, která byla dcerou soukromníka v zemědělství a přístup k vysokému vzdělání jí byl zamítnut ještě před podáním přihlášky.

Práce ovšem dokazuje, že i přes silný tlak na marxisticko-leninské předměty a šíření ideologie si někteří pedagogové dokázali udržet kritické myšlení a snažili se dodržovat akademické svobody. Můžeme také sledovat, že během postupného režimního tání docházelo k uvolňování ideologických předmětů ve společném základu, tento fakt máme ze seznamu přednášek jednoznačně potvrzen. Šedesátá léta 20. století znamenala pro vysoké školy nejlepší období v době totalitního komunistického režimu. Kdy předměty marxisticko-leninského základu často ustupovaly do pozadí. Velkým zlomem bylo poté období normalizace. To definitivně zlomilo jakékoliv snahy o možné akademické svobody a začal se praktikovat tvrdý sovětský model.

Ukázali jsme si také možnou strukturu ideologických předmětů, kdy jsme viděli provázanost jednotlivých ideologických předmětů. V těch se jasně projevoval tlak na marxistickou myšlenku, kterou rozvinul Lenin. Předměty měly za úkol zlikvidovat jakékoliv prozápadní myšlení, když se zmiňovaly o kapitalistické společnosti jako o imperialistické, která vykořisťuje společnost. V tom můžeme vidět velkou snahu o zostřování třídního boje.

Seznam použitých zdrojů

ADAMOVIÁ, Karolina – LOJEK, Antonín – SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír, 2015. *Velké dějiny zemí Koruny české: tematická řada, Stát*. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-000-2.

BARTONĚK, Vlastislav, 1954. *Dějiny KSSS-marxismus-leninismus v činnosti*. Praha: Rudé právo.

BARTONĚK, Vlastislav, 1963. *Jak u nás studovat dějiny KSSS*. Praha.

BIEBERLE, Josef, 2016. *Univerzita Palackého v Olomouci: (z historie a každodennosti akademické obce 1945-1990)*. Olomouc: Olomoucké vzdělávací sdružení. ISBN 978-80-905406-2-0.

CONNELLY, John, 2008. *Zotročená univerzita: sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945-1956*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1185-3.

ČORNEJOVÁ, Ivana – KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana – KOUROVÁ – Pavlína; KRATOCHVÍL, Petr et al, 2020. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Školství a vzdělanost*. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-985-2.

FEDOSEJEV, Nikolajevič Pjotr a kol., 1979. *Vědecký komunismus*. Praha: Nakladatelství svoboda.

FIALA, Jiří – MLČÁK, Leoš – PARMA, Tomáš – SÝKORA, Michal a URBÁŠEK, Pavel, 2023. *Univerzita v Olomouci 1573-2023*. 3. upravené a doplněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-6350-6.

HANZLÍK, František, 1997. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. Praha: Prewon. ISBN 80-238-1816-3.

HENDL, Jan, 1999. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0030-7.

JAŘAB, Josef, 2018. *Rektorská vzpomínání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5210-4.

KAPLAN, Karel, 1993. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Studie – materiály – dokumenty. Brno: Doplněk. ISBN 80-85270-22-6.

- KOLÁŘ, Zdeněk, 1979. *Systém komunistické výchovy na vysokých školách: (teorie a praxe). Knižnice komunistické výchovy na vysokých školách.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- KROPÁČ, František a Vlastimil LOUDA, 1946. *Persekuce českého studentstva za okupace: 28. říjen 1939: německý útok na české vysokoškoláky: uzavření českých vysokých škol.* 3. vyd. Praha: Orbis.
- KŘEŠŤAN, Jiří, 2012. *Zdeněk Nejedlý: politik a vědec v osamění.* Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-253-2.
- KOVÁŘÍČEK, Václav, 1984. *Cesty učitelského vzdělávání: Příspěvek k analýze snah učitelstva o vyšší vzdělání učitelů zákl. škol v čes. zemích.* Praha: SPN.
- LEIKERT, Jozef, 1989. *Ráno přišla noc.* 2. vyd. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0091-5.
- MATES, Pavel – VLČEK, Eduard a SCHELLE, Karel, 1985. *Dokumenty z dějin státu a práva na území ČSSR (1939-1950).* Brno: Rektorát Univerzity J.E. Purkyně.
- MOKRES, František, 1999. *Zákony o vysokých školách z let 1948-1989. Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově.* Roč.49, s. 115-127. Dostupné online na: <https://pages.pedf.cuni.cz ›pedagogika>.
- NEZNÁMÝ, 1961. *Základy marxismu leninismu.* Praha: SNPL.
- NIKITIN, Petr, 1960. *Politická ekonomie: populární učebnice.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury.
- NOVOTNÁ, Hedvika – ŠPAČEK, Ondřej a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna (ed.), 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách.* Praha: FHS UK. ISBN 978-80-7571-025-3.
- NOVOTNÝ, Vojtěch, 2007. *Katolická teologická fakulta 1939-1990: prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století.* Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1369-7.
- OKULOV, Aleksandr Fedorovič (ed.), 1977. *Vědecký ateismus.* 2. vyd. Praha: Svoboda.
- PASÁK, Tomáš, 1997. *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova.* Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-255-9.
- PASÁK, Tomáš a Milan DRÁPALA, 1996. *Čeští vysokoškolští studenti v Sachsenhausenu a postoj protektorátní správy. Soudobé dějiny II/4,* roč. 95, s. 495-514.
- RYCHLÍK, Jan, 2022. *Československo v období socialismu: 1945-1989.* 2. vyd. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7601-638-5.
- SUKOVÁ, Monika, 2023. *Metodologie historických prací. Civilia – odborná revue pro didaktiku společenských věd.* Roč. 14, č. 2, s. 147-171.
- ŠEPTULIN, A. P., 1973. *Filosofie marxismu-leninismu.*

- TÁBORSKÝ, Eduard, 1993. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. Praha: Mladá fronta. ISBN 8020403655.
- TURKOVÁ, Marie, 2011. *Jan Opletal: známý či neznámý hrdina*. Olomouc: Baštan. ISBN 978-80-87091-26-5.
- URBÁŠEK, Pavel, 2008. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech tzv. normalizace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1879-7.
- URBÁŠEK, Pavel a Jiří, PULEC a kol., 2003. *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0594-6.
- URBÁŠEK, Pavel, 2002. Únor 1948 a tzv. studijní prověrky na Univerzitě Palackého v Olomouci 1. část. *Vlastivědný věstník moravský*. Roč. 54, č. 1, s. 37-52.
- URBÁŠEK, Pavel, 2002. Únor 1948 a tzv. studijní prověrky na Univerzitě Palackého v Olomouci 2. část. *Vlastivědný věstník moravský*. Roč. 54, č. 2, s. 137-144.
- URBÁŠEK, Pavel a Jiří PULEC, 2012. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2979-3.
- VEBER, Václav, 2008. *Osudové únorové dny 1948*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-941-6.
- VESELÁ, Zdenka, 1988. *Vývoj českého školství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- VORLÍČEK, Chrudoš, 1992. K vývoji vysokoškolského vzdělání učitelů v Československu. *Pedagogika, Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Roč. 42, č. 3, s. 345-352.
- ZOUNEK, Jiří – ŠIMÁNĚ, Michal – KNOTOVÁ, Dana, 2016. Cesta k učitelství v socialistickém Československu pohledem pamětníků. *Studia paedagogica*. Roč. 21, č. 3, s. 131-159. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/sites/default/files/pdf/135921.pdf>.
- ZOUNEK, Jiří a Michal ŠIMÁNĚ, 2014. *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6944-2. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/sites/default/files/pdf/131202.pdf>.
- 70 let Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci 1946-2016*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-4987-6.

Internetové zdroje

- AION CS, ©2010-2024. Nařízení vlády č. 31/1953 Sb. *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2024-03-05]. Zákon č. 31/1953 Sb. Dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-31>.
- AION CS, ©2010-2024. Nařízení vlády č. 32/1953 Sb. *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-32>.
- AION CS, ©2010-2024. §5 Nařízení vlády č. 112/1950 Sb. Vládní nařízení o bohosloveckých fakultách. *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2024-03-02]. Dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-112>.

BECK-ONLINE, © 2017. Zákonné opatření Národního shromáždění 166/1964 Sb. znění účinné od 1. 9. 1964 do 30. 6. 1992. *beck-online.cz* [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné online z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgy2f6mjwgywta>.

NEZNÁMÝ, 1970. Předsednictvo ÚV KSČ 1. dubna 1970. Vytvoření Ústavu marxismu – leninismu ÚV KSČ. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 2024-03-25]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/txt/txt_s_ksc_uv_1970_04_01_01.pdf

TOTALITA, © 1999–2024. Košický vládní program. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/txt/txt_kvp.pdf

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, ©2024. Historie Univerzity. *Upol.cz* [online]. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://upol.cz/univerzita/zakladni-informace/historie-univerzity/>

ARCHIVNÍ PRAMENY

Státní okresní archiv Olomouc

Fond KV KSČ Olomouc. Inventární číslo 36, karton 88.

Archiv Univerzity Palackého v Olomouci – archivní fond

Seznamy přednášek

Seznam přednášek Palackého university v Olomouci v letním semestru 1948.

Seznam přednášek Palackého university v Olomouci v zimním semestru 1948–49

Seznam přednášek na Filozofické fakultě Palackého university 1950-51.

Seznam přednášek na Filozofické fakultě Palackého university 1951-52.

Seznam přednášek Vysoké školy pedagogické a Filosofické fakulty Palackého university v Olomouci, 1954-55.

Seznam přednášek Vysoké školy pedagogické a Filosofické fakulty Palackého university v Olomouci, 1955-56.

Seznam přednášek Fakulty společenských věd University Palackého v Olomouci, 1959-60.

Seznam přednášek Filosofické fakulty University Palackého v Olomouci, 1960–61.

Seznam přednášek Filosofické fakulty University Palackého v Olomouci, 1963–64.

Univerzita Palackého v Olomouci, studijní rok 1964-65, Pedagogická fakulta.

Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1967-68, Filozofická fakulta.

Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1968-69, Pedagogická fakulta.

Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1968-69, Filozofická fakulta.

Universita Palackého v Olomouci, filozofická fakulta, studijní rok 1970-1971.

Universita Palackého v Olomouci, studijní rok 1970-71, Pedagogická fakulta.

Universita Palackého v Olomouci, pedagogická fakulta, 1973-74.

Universita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, studijní rok 1974/1975.

Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, 1975-1976, všeobecná část.

Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 1975-1976.

Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, Filozofická fakulta, 1979-1980.

Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, 1981-82, Pedagogická fakulta.

Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, 1982-83.

Univerzita Palackého, Nositelka řádu práce, Olomouc, 1987-1988, Pedagogická fakulta.